

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2015

Olga Čahojová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Olga Čahojová

**Integrace muslimů ve Velké Británii
na pozadí „selhání multikulturalismu“**

Bakalářská práce

Praha 2015

Autor práce: **Olga Čahojová**

Vedoucí práce: **PhDr. Zuzana Kasáková, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2015**

Bibliografický záznam

ČAHOJOVÁ, Olga. *Integrace muslimů ve Velké Británii na pozadí „selhání multikulturalismu“*. Praha, 2015. 50 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Zuzana Kasáková, Ph.D.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se věnuje zkoumání vztahu mezi integrací muslimských přistěhovalců ve Velké Británii a údajným „selháním multikulturalismu“, o kterém hovoří britský premiér David Cameron v rámci svého projevu v roce 2011. Práce je případovou studií a zaměřuje se na analýzu integrační politiky Velké Británie, konkrétně pak muslimských imigrantů. Pojem „selhání multikulturalismu“ vyplývá z teze, že neúspěch integrace muslimů souvisí s britským integračním modelem. Tato teze vychází z projevu Davida Camerona o radikalizaci islámského extremismu, který přednesl v roce 2011 na bezpečnostní konferenci v Mnichově. Cílem této práce je zmíněnou tezi potvrdit či vyvrátit. K tomu je využito analýzy tří zvolených kritérií úspěšnosti integrace, kterými jsou mobilita na pracovním trhu, politická participace a oficiální působnost práva šaría ve Velké Británii. Z rozboru vyplývá, že neúspěšnost integrace muslimů nelze zcela potvrdit. Jedním důvodem je fakt, že je nutno rozlišovat oblast působení integrace podle tří rovin - sociálně-ekonomické, občansko-politické a kulturní. Dalším důvodem je samotný výsledek analýzy, že ani jednu rovinu integrace nelze jednoznačně označit jako neúspěšnou. Práce rovněž nabízí nástin diskuze o multikulturalismu a možných příčinách všeobecného mínění, že „multikulturalismus selhal“.

Abstract

This Bachelor thesis discusses the relationship between the integration of Muslim immigrants in Great Britain and alleged ‚failure of multiculturalism‘, of which British prime minister talks about on the occasion of his speech in 2011. The thesis is a case study and it focuses on the analysis of the integration policy of Great Britain, especially aimed on the case of Muslim immigrants. The term ‚failure of multiculturalism‘ results from the proposition that the failure of the integration of Muslims associated with the British model of integration. This proposition is based on David Cameron’s speech on radicalization of islamic extremism, presented at the security conference in Munich in 2011. The aim of this work is to confirm or disprove the proposition by using analysis of three chosen indicators of success of integration – mobility in the labour market, political participation and official application of Sharia law in Great Britain. The analysis shows that the failure of Muslim integration cannot be fully confirmed. One reason is the fact that it is necessary to distinguish three areas affected by integration – on socio-economic, civic-political and cultural level. The other reason is the analysis result itself, that none of the integration level can be described as fully unsuccessful. The thesis also offers an outline of the discussions about multiculturalism and possible causes of the general opinion that ‚multiculturalism has failed‘.

Klíčová slova

multikulturalismus, selhání, integrace, muslimové, přistěhovalci, Velká Británie, krize

Keywords

multiculturalism, failure, integration, Muslims, immigrants, Great Britain, crisis

Rozsah práce: 84 607 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 12. 5. 2015

Olga Čahojová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce, PhDr. Zuzaně Kasákové, Ph.D., za podnětné rady a připomínky v průběhu psaní této bakalářské práce. Zároveň patří poděkování také vedoucímu bakalářského semináře, Doc. PhDr. Jiřímu Vykoukalovi, CSc., za přínosné inspirující poznámky.

Institut mezinárodních studií
Projekt bakalářské práce

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Olga Čahojová

E-mail:

olgacahojova@seznam.cz

Semestr:

LS

Akademický rok:

2014/2015

Název práce:

Integrace muslimů ve Velké Británii na pozadí „selhání multikulturalismu“

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):

2015

Vedoucí bakalářského semináře:

Doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc.

Vedoucí práce (není povinné):

PhDr. Zuzana Kasáková, Ph.D.

Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):

Téma jsem zvolila z důvodu aktuálnosti problematiky multikulturní krize v Evropě, kdy evropští státníci multikulturalismus odsuzují jako neúspěšný. Případ Velké Británie volím z důvodu, že multikulturalismus zde představuje praktický státní přístup k integraci a zároveň z důvodu, že právě britský premiér David Cameron byl jedním ze státníků, kteří o selhání multikulturalismu promluvili veřejně.

Předpokládaný cíl (5 řádek):

Cílem této práce bude nastínit problematiku fenoménu „selhání multikulturalismu“, spojit jej ve vztahu s údajným neúspěchem integrace muslimů ve Velké Británii a analyzovat kritéria úspěšnosti integrace tak, abych byla schopna potvrdit či vyvrátit tezi, že neúspěch integrace muslimů je důsledkem britské politiky multikulturalismu. Selhala skutečně integrace muslimů a jaká je její pozice ve vztahu s údajným „selháním multikulturalismu“?

Základní charakteristika tématu (10 řádek):

Začátkem nového tisíciletí se západní svět začal intenzivně zabývat otázkou integrace muslimských přistěhovalců, a to především v návaznosti na šíření islámského fundamentalismu a teroristických útoků v New Yorku a o pár let později také v Londýně. Právě ve Velké Británii je muslimská minorita početná a vzhledem k britskému multikulturnímu přístupu k integraci se po imigrantech nevyžaduje plná kulturní integrace. Multikulturalismus tak v posledních letech bývá označován jako nefunkční a neúspěšný, mimo jiné i evropskými státníky jako je Merkelová, Sarkozy či Cameron. Bývá spojován s neúspěšnou integrací muslimských přistěhovalců.

Předpokládaná struktura práce (10 řádek):

ÚVOD

1. Výzkumný rámec

1.1 Metodologie práce

1.2 Přistěhovalecká politika

- 2. Britský multikulturalismus v krizi?**
2.1 Integrovaná politika Velké Británie
2.2 Selhání multikulturalismu?
2.3 Projev Davida Camerona o radikalizaci extremismu

- 3. Integrace muslimů**
3.1 Mobilita na pracovním trhu
3.2 Politická participace
3.3 Právo šaría a kulturní integrace

ZÁVĚR

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

Barša, Pavel. Politická teorie multikulturalismu (Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003), 347 s.

Barša, Pavel a Baršová, Andrea. Přistěhovalectví a liberální stát : Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku (Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2005), 308 s.

Přibáň, Jiří. Jací můžeme být : Podoby demokracie a identity v multikulturní situaci (Praha : Sociologické nakladatelství SLON, 2004), 115 s.

Sartori, Giovanni. Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci : Esej o multietnické společnosti (Praha : Dokořán, 2011), 146 s.

Taylor, Charles. Multikulturalismus : Zkoumání politiky uznání (Praha : Filosofický ústav AV ČR, 2001), 192 s.

Banthing, Keath a Kymlicka, Will, Multiculturalism and the Welfare State : Recognition and Redistribution in Contemporary Democracies (New York : Oxford University Press, 2006), 405 s.

Bauböck, Rainer, „The Crossing and Blurring of Boundaries in International Migration. Challenges for Social and Political Theory“, in Blurred Boundaries: Migration, Ethnicity, Citizenship, ed. Bauböck, Rainer. (Víděň : European Centre Vienna, 1998), 17-52.

Birch, A.H. Nationalism and National Integration (Londýn : Unwin Hyman Ltd., 1989), 264 s.

Castles, Stephen a Hansen, Peo a Schierup, Carl Ulrik, Migration, Citizenship, and the European Welfare State :A European Dilemma. (New York: Oxford University Press, 2006), 344 s.

Drbohlav, Dušan, „Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)“ In Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století, ed.Šišková, Tatjana (Praha : Portál, 2001), 17–30.

Podpis studenta a datum

15. 5. 2014

Schváleno

Datum

Podpis

Vedoucí bakalářského semináře

Garant oboru

Obsah

ÚVOD.....	2
1. VÝZKUMNÝ RÁMEC	7
1.1 <i>Metodologie práce</i>	7
1.2 <i>Přistěhovalecká politika.....</i>	9
1.2.1 <i>Roviny integrace</i>	11
1.2.2 <i>Imigračně-integrační modely.....</i>	13
1.2.3 <i>Multikulturalismus</i>	16
1.2.4 <i>Diskuze o multikulturalismu</i>	18
2. BRITSKÝ MULTIKULTURALISMUS V KRIZI?	22
2.1 <i>Integrační politika Velké Británie.....</i>	22
2.2 <i>Selhání multikulturalismu?</i>	26
2.3 <i>Projev Davida Camerona o radikalizaci extremismu.....</i>	28
3. INTEGRACE MUSLIMŮ	31
3.1 <i>Mobilita na pracovním trhu</i>	31
3.2 <i>Politická participace.....</i>	35
3.3 <i>Právo šaría a kulturní integrace.....</i>	39
ZÁVĚR.....	41
POUŽITÁ LITERATURA.....	46

Úvod

V dnešním globalizovaném světě je téma migrace obyvatelstva stále aktuální, s čímž jde ruku v ruce také otázka začlenění přistěhovalců do společnosti původního obyvatelstva nové země. Integračních přístupů existuje několik, přičemž jedním z nich je, v poslední době často diskutovaný, multikulturalismus. Tento fenomén se dá definovat různě a patří mezi ne zcela jednoznačné pojmy. Multikulturalismus je možné chápat jako faktický stav, kdy vedle sebe koexistují skupiny lidí lišící se náboženstvím, rasou, jazykem, tradicemi a kulturou. Tyto skupiny spolu, v ideálním případě, jsou schopny vytvořit multi-kulturní společnost, která – ač rozmanitá- dokáže existovat při zachování tolerance, míru a blahobytu na pozadí státu jako celku. Multikulturalismus však může být chápán i jako praktický přístup k integraci. Právě tento význam je pro tuto práci klíčový.

V poslední době se pohled západoevropské společnosti na multikulturalismus, jako způsob vypořádání se s nutností ustavit pravidla pro společnou koexistenci různých komunit, jeví negativně. Již několik let slýcháme od evropských státníků věty typu „multikulturalismus selhal“, „multikulturní společnost vede k dezintegraci“, mírová koexistence různých etnik a kultur v jednom státě je utopie“.¹

Tato práce se zaměřuje na případ Velké Británie, a to z toho důvodu, že právě premiér David Cameron byl jedním z prvních státníků, který evropský multikulturalismus veřejně odsoudil jako nefunkční. Současně je to stát, který multikulturalismus aplikuje jako integrační přístup. Velká Británie se s přílivem imigrantů ve 20. století setkala v obrovském měřítku, a v posledních desetiletích se dá označit za tradičně přistěhovaleckou zemi. Velké procento imigrantů přitom tvoří muslimové. Italský politolog Giovanni Sartori muslimské přistěhovalce na pozadí multikulturní společnosti označuje jako „nejhůře integrovatelné“, proto je pro účel této práce považuji za nejvhodnější objekt analýzy. Současně vycházím z předpokladu, že David Cameron během svého projevu, v němž upozornil na selhání multikulturalismu,

¹ „*Nicolas Sarkozy declares multiculturalism had failed*“ France (únor 2011). The Telegraph online, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/8317497/Nicolas-Sarkozy-declares-multiculturalism-had-failed.html> (staženo 7. 5. 2015); „*Angela Merkel: German multiculturalism has 'utterly failed'*“ Germany (říjen 2010). The Guardian online, <http://www.theguardian.com/world/2010/oct/17/angela-merkel-german-multiculturalism-failed> (staženo 7. 5. 2015)

měl namysli právě neúspěšnou integraci muslimských přistěhovalců druhé a třetí generace.²

Po 11. září 2001 se vzrůstající nedůvěra vůči islámu ze strany Západu ještě prohloubila a protiislámské nálady začaly postupně sílit. Strach z islámského fundamentalismu už není neopodstatněný a logicky se stává nositelem významného předsudku. Obavy z islámského fundamentalismu ze strany národní majority a uzavřenost muslimských komunit, ve kterých vzniká ideální podhoubí pro radikalizaci islamismu, rozdmýchávají napětí a staví politiku multikulturalismu do kolizní pozice, kterou známe z médií jako pojem „krize multikulturalismu“.

Tato práce je případovou studií zaměřenou na Velkou Británii a jejím cílem je nastínit, nakolik úspěšná či neúspěšná byla integrace muslimů ve zkoumaném období 2001-2011, na pozadí Cameronova vyjádření o selhání britského multikulturalismu. Na základě tohoto projevu se vychází z předpokladu, že krize multikulturalismu souvisí s neúspěšnou integrací muslimů. Práce má za cíl potvrdit či vyvrátit tezi, že neúspěch integrace muslimů je důsledkem britské politiky multikulturalismu. Současně se snažím odpovědět na související otázky:

Co vedlo v roce 2011 Davida Camerona k veřejnému odsouzení státního multikulturalismu a prohlášení, že integrace muslimů do britské společnosti není úspěšná? Jak se ona krize projevila a jak chápat kritéria hodnocení, že multikulturní přístup „selhal“? Jaká je skutečná situace muslimů v různých rovinách integrace? Jeví se celková integrace muslimů do britské společnosti skutečně jako neúspěšná, nebo se za Cameronovým významem pojmu „selhání multikulturalismu“ skrývá pouze konkrétní neúspěch určité oblasti integrace?

Na základě vymezení teoretického rámce problematiky přistěhovalectví jsou zvolena výzkumná kritéria, za jejichž pomoci budou analyzována empirická data týkající se integrace muslimů do britské společnosti ve zkoumaném období. Snahou je uvést relevantní ukazatele, které nesouvisí pouze s hrozbou radikalizace a islámského extremismu, o kterých hovoří Cameron. Práce se snaží reflektovat integraci muslimů z jiného pohledu. Výzkumnými kritérii budou zvolené integrační ukazatele ve třech rovinách integrace: mobilita na pracovním trhu, politická participace a oficiální existence práva šaría ve Velké Británii. Na základě dosažených informací se snažím

² „*State multiculturalism has failed, says David Cameron*“ UK Politics (únor 2011). BBC News online, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-12371994> (staženo 7. 5. 2015)

zjistit skutečný stav integrace analyzovaných subjektů a spojit jej ve vztahu s Cameronovým odsouzením multikulturalismu.

První kapitola je zaměřena na teoretický rámec problematiky přistěhovalectví. Jsou zde vymezeny pojmy související s migrační politikou, z níž vychází politika integrační. Zároveň je zde vysvětlen pojem multikulturalismus a představena odborná diskuze, která tento fenomén provází.

V následující části je nastíněna současná „multikulturní krize“ ve Velké Británii, v návaznosti na historické souvislosti vývoje přistěhovalecké politiky. Text se soustřeďuje na britský přístup k integraci imigrantů. Snaží se o přiblížení ožehavého odsuzujícího výroku „selhání multikulturalismu“, mimojiné na základě analýzy Cameronova projevu z roku 2011, který údajnou multikulturní krizi popisuje. Tento projev je pro práci klíčový z důvodu, že z něj vychází výše zmíněné hypotézy o vztahu mezi neúspěchem integrace muslimů a selhání multikulturalismu.

Třetí kapitola představuje analýzu, pomocí níž je zkoumáno samotné selhání integrace – tedy kritéria, která by mohla ospravedlnit tvrzení o krizi jako takové. Zde je podrobena analýze úspěšnost integrace muslimských přistěhovalců za pomoci výše zmíněných ukazatelů, které jsem si stanovila na základě toho, jak spadají do kulturní, socio-ekonomické či občansko-politické roviny integrace.

Závěr obsahuje interpretaci reálné situace integrace muslimských komunit za zkoumané období, na základě analyzovaných dat, ve vztahu k selhání multikulturalismu. Nedílnou součástí závěru je také nástin možného budoucího vývoje britské přistěhovalecké politiky a odklonu od tradičního integračního přístupu minulých desetiletí, stejně jako osobní názory autorky na fenomén krize multikulturalismu.

Shrnutí použité literatury

Výzkumný rámec práce se opírá o teoretické uchopení integrační politiky, které vychází především z díla Pavla Barši. Barša je uznávaným odborníkem nejen na přistěhovaleckou politiku, ale také na multikulturalismus, a jeho publikace *Politická teorie multikulturalismu a Přistěhovalectví a liberální stát*³ byly přínosnými zdroji pro vymezení teoretického základu.

³ Spoluautorkou této publikace je Andrea Baršová.

K pochopení odborné diskuze o výhodách a úskalích multikulturalismu jsem cíleně zvolila díla autorů se vzájemně protichůdnými názory. *Zkoumání politiky uznání* Charlese Taylora reflektuje multikulturalismus z pohledu jeho zastánců. Jedná se o publikaci, která charakterizuje základní multikulturní ideje spojené s uznáním přistěhovaleckých minorit. Zabývá se multikulturalismem jako cílem, ke kterému by státy měly aktivně mířit pomocí aplikace multikulturní integrační politiky. Naopak Giovanni Sartori v knize *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: esej o multietnické společnosti* přináší zcela odlišný pohled. Polemice o přínosnosti multikulturalismu se věnuje do hloubky a Taylorovo pojetí do značné míry odsuzuje. Sartori se zároveň zabývá konkrétní otázkou problematické integrace muslimů, což je pro tuto práci značným přínosem.

Jako významný pramen k pochopení mechanismů multikulturalismu v jeho různých významech posloužila publikace Jiřího Přibáně, *Jací můžeme být?*. Autor v knize přináší několik článků o multikulturalismu v různých zemích, z nichž je pro tuto práci významný příklad Velké Británie: *Překlad aneb Úvaha britská*. Kniha se liší od jiných metodologickým pojetím a záměrným kolísáním „mezi publicistikou, odborným pojednáním a kulturní kritikou s přesvědčením, že tímto způsobem lze ve zkratce a přitom věrohodně popsat zásadně důležité jevy a klíčové problémy.“⁴

Kromě knih jsou významnými zdroji také statě a odborné články. Část věnující se konkrétně integraci muslimů ve Velké Británii čerpá především z elektronických zdrojů. K vyhledávání článků souvisejících s tématem významně posloužily akademické databáze JSTOR a EBSCO. Dále se jedná o oficiální internetové stránky britských státních institucí a odborné studie věnující se situaci muslimů ve Velké Británii. Přínosným zdrojem byla také stať Veroniky Sobotkové, *Islámské rodinné právo šaría ve Velké Británii*, která představuje přehledné shrnutí problematiky šarijského práva a přináší i pohled na veřejnou britskou diskuzi o jeho legitimitě. Při zkoumání politické participace muslimů pak hodnotím jako nejpřínosnější pramen analýzu Dilwara Hussaina *Muslim Political Participation in Britain and the Europeanisation of Fiqh*, která zkoumá aktivitu muslimů v občansko-politickém životě.

Mezi primární zdroje použité pro vytvoření analytické části práce patří transkripce Cameronova projevu z roku 2011, statistiky zabývající se efektivitou

⁴ Jiří Přibáň, *Jací můžeme být : Podoby demokracie a identity v multikulturní situaci* (Praha : Sociologické nakladatelství SLON, 2004), 7.

integrace v projektu MIPEX⁵ a oficiální zpráva Muslimské rady Velké Británie⁶, která mapuje integraci muslimů v socio-ekonomické a občansko-politické sféře života.

Přestože pro bakalářské práce tohoto typu obyčejně nejsou články v tisku vhodným pramenem, téma si vyžadovalo také zdroje publicistické. Použité články se věnují především multikulturní krizi a parafrázuji evropské státníky a jejich vyjádření o selhání multikulturalismu. Údaje z nich čerpané slouží k nástinu mediálního obrazu fenoménu „selhání multikulturalismu“, nikoli jako primární zdroj informací.

⁵ Migrant Integration Policy Index – zpráva zadaná EU, vytvořená Britskou radou a Migration Policy Group, za účelem demonstrování efektivity integračních politik jednotlivých evropských států.

⁶ MCB – Muslim Council of Britain

1. Výzkumný rámec

1.1 Metodologie práce

Cílem této případové studie je, za pomoci analýzy kritérií spojených se skutečnou situací muslimů do roku 2011, přiblížit reálnou úspěšnost či neúspěšnost integrace ve Velké Británii a reflektovat její vztah s údajným „selháním multikulturalismu“. Toto „selhání“ je zde prezentováno prizmatem anti-islamistického projevu britského premiéra Davida Camerona z roku 2011.

Kapitoly *Britský multikulturalismus v krizi?* a *Integrace muslimů* navazují na teoretický základ, který je vymezen v první části a vychází především z teorie integračních modelů a oblastí, do kterých integrace zasahuje. Kapitola věnovaná formování britské informační politiky má převážně deskriptivní charakter a přináší historicko-politický diskurs. Analýzu integrace muslimů pak přináší třetí kapitola.

Na základě zmíněných tří rovin integrace (sociálně-ekonomické, občansko-politické a kulturní) jsou zvolena tři výzkumná kritéria. Každé kritérium reprezentuje jednu rovinu integrace tak, aby bylo možné na konkrétním ukazateli demonstrovat reálnou situaci začlenění muslimů do britské společnosti.

Kritériem, které má reprezentovat sociálně-ekonomickou rovinu integrace, je pro účely této práce zvolena mobilita na pracovním trhu. Tento ukazatel míry integrace demonstruje, jakým způsobem se imigranti pohybují na trhu práce. Cílem je, na základě konkrétních údajů, ukázat:

- zda mají imigranti rovné pracovní příležitosti v porovnání s majoritou
- jakým způsobem se stát snaží o zajištění kvalifikace a vzdělání imigrantů
- jaký je procentuální rozdíl v zaměstnanosti imigrantů/celkové populace
- jaké je zastoupení cílové skupiny imigrantů ve vyšších profesních pozicích

Rovinu občansko-politickou v této práci představuje ukazatel politické participace. Na tomto příkladu je cílem nastínit:

- jak je umožněno muslimům angažovat se v politické sféře a jak jsou v tomto ohledu iniciativní
- nakolik aktivně využívají muslimové svůj volební hlas

Mobilita na pracovním trhu a politická participace představují oficiální ukazatele úspěšnosti integrace, jak je uvádí pravidelné výroční zprávy MIPEX (index efektivity integrace přistěhovalců). Takovýchto ukazatelů rozlišuje MIPEX sedm, přičemž všechny zasahují do sféry občansko-politické a sociálně-ekonomické. Pro účely této práce byly zvoleny dva, dle mého názoru nejprokazatelnější. Co se týče třetí, kulturní roviny integrace, zde je volba vhodného kritéria hodnocení komplikovaná. Kulturní integrace sama o sobě představuje daný přístup státu k integraci jako celku, minimálně pokud se hovoří o multikulturalismu. Ten totiž ze své podstaty netrvá na kulturním začlenění minority do původního obyvatelstva, naopak povoluje komunitám zachovat si svou kulturní odlišnost. Vzhledem k této skutečnosti jako ukazatel kulturní integrace volím působnost islámského práva šaría ve Velké Británii. Právo šaría nejen představuje základní kulturní hodnoty muslimské obce, ale zasahuje i do oblasti práva, a v posledních letech je, na základě diskuzí o ohrožení britských hodnot, považováno za příklad, který charakterizuje státní multikulturalismus Velké Británie. Na tomto příkladu je cílem demonstrovat míru vstřícnosti státu v přístupu ke kulturním odlišnostem muslimů.

Práce je zaměřena na muslimské přistěhovalce, a to z několika důvodů. Jedním z nich jsou specifické nároky na integraci a problém jejich údajně „špatné integrovatelnosti“ kvůli přílišným nábožensko-právním odlišnostem, o kterých hovoří Sartori.⁷ Dále je pak tato skupina zajímavá na základě vzrůstajících obav Evropy z islámského fundamentalismu, který klíčí právě mezi mladými muslimskými imigranty druhé a třetí generace.

Výchozím časovým údajem zkoumaného období je rok 2011, tedy Cameronovo veřejné odsouzení multikulturalismu. Analyzovaná data mapují předchozí období a časovou eskalaci zkoumaného problému v horizontu deseti let.⁸

⁷ Giovanni Sartori, *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci : Esej o multietnické společnosti* (Praha : Dokořán, 2011), 105-108.

⁸ V textu se objevuje komparace let 2001-2011.

1.2 Přistěhovalecká politika

Základním pojmem, který je v úvodu nutno vymezit, je zahraniční migrace, kterou se rozumí pohyb lidí přes hranice států za účelem (trvalého či přechodného) usazení se v příchozím státě. Obecně je cílem migrantů přesun za účelem zlepšení životní situace, specifikace motivací se však různí. Migranti se přesouvají např. za lepšími pracovními podmínkami, za kvalitnějším zdravotnickým či sociálním systémem, za účelem sdružování rodin, z důvodu porušování lidských práv v původní zemi, na základě environmentálních katastrof, aj. Drbohlav obecně konstatuje, že migrace směřuje ze zemí méně vyspělých, s přebytkem pracovní síly a nízkými platy, do zemí vyspělých, s nedostatkem pracovní síly a s vysokými platy.⁹

Migraci můžeme dělit několika způsoby, v závislosti na ovlivňujících faktorech.¹⁰ Roli zde hrají tzv. „push“ a „pull“ faktory. „Push“ faktory jsou negativní okolnosti, které motivují člověka k odchodu z původní země – např. ekonomická nestabilita státu, válečné střety, zhoršování kvality životního prostředí, nedostatečný sociální systém, apod. „Pull“ faktory jsou naopak příznivé okolnosti, které přitahují migranty do cizích států – např. vysoká kvalita života, politická a ekonomická stabilita, kvalitní zdravotnický systém, demokratické hodnoty.¹¹

Migrační politiky států můžeme chápat jako nástroje k nakládání se zahraniční migrací. Baršová a Barša označují migrační politiku jako regulaci a řízení pohybu osob přes mezinárodní hranice a pobytu osob na území státu, jehož nejsou občany. Dále pak dělí migrační politiku na politiku přistěhovaleckou a azyl. Přistěhovalecká politika státu představuje regulaci vstupu přistěhovalců na jeho území (imigrační politika) a regulaci začleňování přistěhovalců do společnosti (integrační politika).¹²

Primárním cílem imigračních politik států je stanovit oficiální pravidla, která udávají, kdo a za jakých podmínek se může dočasně či trvale usadit v hostitelské zemi. Státy tak využívají nástrojů, jako jsou kontroly na hranicích, vstupní víza, pracovní povolení, aj. Přístupy států k imigraci se rovněž velmi liší. Jednak se tak děje

⁹ Dušan Drbohlav, „Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)“ In *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*, ed. Šišková, Tatjana (Praha : Portál, 2001), 17–20.

¹⁰ např. politická/ekonomická, nucená/dobrovolná

¹¹ Ibid., 18-20.

¹² Andrea Baršová a Pavel Barša, *Přistěhovalectví a liberální stát : Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku* (Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2005), 9-11.

v závislosti na množství imigrantů proudících do dané země, stejně tak ale přístup státu ovlivňuje skutečnost, zda jsou přistěhovalci pro danou zemi přínosem či nikoliv. Na této škále přístupů jednotlivých států můžeme vymezit dva limitní principy – na jedné straně jsou upřednostňovány nároky a zájmy původních občanů státu, na druhé straně jsou upřednostňovány nároky a zájmy lidí, které spojuje příslušnost k obecnému společenství lidstva.¹³ Přístupy k imigraci se na pomyslné škále pohybují mezi dvěma extrémy – úplné odmítání imigrace ze strany státu, a naopak volný vstup imigrantů.¹⁴

Aby byl migrační proces uzavřen, na pravidla upravující přijetí přistěhovalců do země navazuje potřeba vytvořit společný rámec pravidel pro začleňování imigrantů do společnosti. Tento rámec tvoří integrační politika, která s imigrační politikou nedílně souvisí, přestože jsou jejich cíle definovány odlišně. Barša uvádí, že nejširším cílem integračních politik je zajištění příznivých podmínek sociální a politické soudržnosti. Dá se říci, že integrační politika se zaměřuje na potřeby přistěhovalců vyplývající z jejich sociální, kulturní a jazykové odlišnosti, tak, aby bylo jejich začlenění do společnosti původního obyvatelstva co nejefektivnější. Důležitá je přitom skutečnost, že na úspěšnost integrace přistěhovalců se podílejí tři faktory – samotní migranti, imigrační politika státu a v neposlední řadě také přístup majoritní populace k migrantům.¹⁵

Drbohlav k faktorům ovlivňujícím úspěšnost integrace dodává, že: „specifikujeme-li blíže, na čem integrace dále závisí, pak je důležité zmínit rovněž důležitost faktorů fyzické a kulturní blízkosti minoritní-imigrační a majoritní populace, přání na straně minority se úspěšně začlenit do majoritní společnosti, charakter bydlení, resp. šířeji místa bydliště minority, a velikost a typ minulých a současných migračních pohybů daného etnika, jakož i geografická poloha, resp. vzdálenost zdrojové a cílové země.“¹⁶

Úspěšnost integrace přistěhovalců je tedy dána nejen snahou ze strany státu a původních obyvatel, ale současně také ochotou imigrantů přijmout nabízené integrační procesy.

¹³ Nehraje roli, zda jsou občany daného státu.

¹⁴ Barša a Baršová, *Přistěhovalectví a liberální stát*, 9-11, 25-31.

¹⁵ Ibid. 11.

¹⁶ Drbohlav, *Mezinárodní migrace obyvatelstva*, 25.

1.2.1 Roviny integrace

Integrace je soubor obsáhlých opatření k začlenění přistěhovalců v různých aspektech života. Pro lepší orientaci a schopnost zaměřit se na různé životní oblasti, v rámci kterých se začleňování imigrantů aplikuje, existují tři roviny integrace – kulturní, sociálně-ekonomická a občansko-politická.

Na úrovni kulturní integrace rozlišuje Barša asimilaci, tavicí kotlík a kulturní pluralismus, přičemž jako silnější variantu kulturního pluralismu zde označuje multikulturalismus. V případě asimilace menšina opouští své původní hodnoty a tradice a kulturně se zcela identifikuje s novou většinovou společností.¹⁷

Tavicí kotlík charakterizuje situace, kdy menšina splyne s většinou, avšak zároveň ji obohatí o své hodnoty a zvyky. Jako příklad můžeme uvést integrační přístupy v USA, kdy etnicko-kulturní odlišnosti nově příchozích imigrantů měly přispívat k vytváření a formování celkové identity Američanů. Naopak k pluralistické/multikulturní integraci dochází, když si přistěhovalci zachovávají své etnicko-kulturní odlišnosti, ale v ekonomicko-politické sféře jsou „pevně vsazeni do okolní společnosti“.¹⁸ Pokud hovoříme o čisté formě multikulturalismu pak je tato kulturní rozdílnost povyšována na „žádoucí a politicky prosazovaný konstitutivní rys dané společnosti“.¹⁹ V kulturní rovině integrace se v praxi jedná o tradice a zvyky, v případě islámu pak především náboženského charakteru jako například zahalování žen, právo na motlitbu, zákaz konzumace vepřového masa, apod. Zápornou alternativou na pomyslné ose kulturní integrace je kulturní segregace.²⁰

Sociálně-ekonomickou integrací se rozumí zastoupení etnicko-kulturních skupin v základních sociálních pozicích v daném státě. Podle „indexu segregace“ můžeme rozlišit integraci částečnou a úplnou. O částečné hovoříme v případě, kdy určitá menšina má významně menší šanci ekonomického úspěchu, než původní obyvatelstvo. V případě neúspěšnosti sociálně-ekonomické integrace mají přistěhovalci žádné (nebo jen zanedbatelné) zastoupení ve vyšších ekonomických pozicích, což se odráží

¹⁷ Takovýto přístup ke kulturní integraci přistěhovalců je typický například pro Francii.

¹⁸ A.H. Birch, *Nationalism and National Integration* (Londýn : Unwin Hyman Ltd., 1989), 48-60.

¹⁹ Pavel Barša, *Politická teorie multikulturalismu* (Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003), 231.

²⁰ Birch, *Nationalism and National Integration*, 54-60.

mimojiné na jejich příjmech.²¹ Integrace úplná značí rovné příležitosti jak pro etnicko-kulturní menšiny, tak pro původní obyvatelstvo.

Bauböck rozlišuje dvě osy znázorňující úroveň sociálně-ekonomické segregace²² - vertikální a horizontální. Vertikální srovnává zastoupení imigrantů v určitých sociálních pozicích se zastoupením většiny. Hodnotí se např. mobilita na pracovním trhu, vzdělání, kvalifikace, úroveň bydlení, příjem a zdravotní péče. Koncentrace menšinových přistěhovaleckých skupin na nejnižších příčkách osy je známkou sociálně ekonomické segregace. Osa horizontální je geografického charakteru a znázorňuje koncentraci „sídelní a institucionální“ = obydlí, školy a firmy soustředěné v určitém místě. Obě osy spolu úzce souvisí a Bauböck je vysvětluje takto: „Když zjistíme, že pouze 1% přistěhovaleckých dětí daného etnického původu je zapojeno do vyššího vzdělání oproti 30% stejné věkové skupiny ve většinové populaci, bude to znamenat silnou indikaci vertikální segregace. Podobně je ukazatelem rezidenční segregace to, když 80% všech imigrantů v určitém městě žije jen v jednom z jeho obvodů, ve kterém žije pouze 10% starousedlé populace.“²³

Vztah mezi oběma osami je často propojen. Obvyklým jevem je situace, kdy sociální degradace v určité územní oblasti souvisí s vysokou koncentrací „vertikálně segregovaných menšin“.²⁴ V ideálním případě sociálně-ekonomické integrace a za předpokladu naprosté rovnosti menšin a většiny by etnicko-kulturní původ přistěhovalce neměl ovlivňovat jeho postavení na hospodářském žebříčku. Naopak zápornou alternativou sociálně-ekonomické integrace je ekonomická segregace.²⁵

Cílem socio-ekonomické integrace je zabránění diskriminace přistěhovalců, a to především za pomoci zajištění rovných příležitostí ve vzdělání, na pracovním trhu a v bydlení. Antidiskriminačními prostředky jsou právní normy a „zaručení jejich soudní vymahatelnosti“, čímž se rozumí např. postihy za rasistické chování, nabídky práce pro imigranty, poskytnutí sociálního bydlení, zjednodušení přístupu ke vzdělání a zajištění různých jazykových kurzů, apod.²⁶

Občansko-politická rovina integrace znázorňuje, do jaké míry se imigranti mohou aktivně angažovat v orgánech státní moci a ve veřejné politice. Tato rovina existuje ve dvou formách – v asimilaci a akomodaci. Politickou asimilací se rozumí

²¹ Barša, *Politická teorie multikulturalismu*, 231.

²² negativní odchylka od průměrných vzorců

²³ Barša, *Politická teorie multikulturalismu*, 235.

²⁴ Ibid., 235.

²⁵ Birch, *Nationalism and National Integration*, 54-60.

stav, kdy etnicko-kulturní příslušnost přistěhovalce nijak neovlivňuje jeho šanci na zaměstnání ve státní správě či participaci ve veřejné politice. Imigrant je v tomto případě přijímán či volen nezávisle na svém původu. Naopak v případě občansko-politické akomodace je na etnicko-kulturní původ imigranta cíleně brán ohled. Politické organizace, státní instituce, úřady a jiné státní orgány vytvářejí opatření, na základě kterých přednostně obsazují do pozic imigranty podle jejich etnicko-kulturního původu tak, aby „předešly či případně překonaly nebezpečí jejich občansko-politické segregace“.²⁷ V případě akomodace tedy hovoříme o jakési formě pozitivní diskriminace. V případě integrace občansko-politické rozděluje Birch dvě formy možné záporné alternativy – politická segregace (kontrola minority majoritou) a etnicko-kulturní konflikt.²⁸

1.2.2 Imigračně-integrační modely

Na základě toho, jakým způsobem každý stát přistupuje k otázce přistěhovalectví, konkrétně v podobě důrazu na míru a typ integrace, se v odborné literatuře objevují tři základní integrační modely – asimilacionalismus, diferencovaná inkorporace a kulturní pluralismus (multikulturalismus). Mnohdy se, v závislosti na autorovi či na způsobu jazykového překladu, liší jejich názvy, avšak hlavní význam zůstává podobný. Každý z modelů je typický pro určitou zemi západní Evropy, proto se též někdy nazývají podle daného státu (např. model francouzský, britský...).

Asimilacionalismus, označován také jako tzv. francouzský model. Jak název napovídá, charakteristickým rysem tohoto přístupu k integraci je snaha o asimilaci přistěhovalců do dominantních kulturních vzorců. Migranti jsou vnímáni jako rovnocenní příslušníci společnosti, za podmínky, že dojde k rozpuštění skupinových zvláštností. Etnické, kulturní, regionální a jiné loajality přistěhovalců jsou zcela „depolitizovány“²⁹ a utlačeny pouze do soukromí. Barša uvádí, že například ve školách se cíleně ignorují specifické odlišnosti skupin a všichni žáci - bez rozdílu národní,

²⁶Barša, *Politická teorie multikulturalismu*, 237.

²⁷Ibid., 239.

²⁸Birch, *Nationalism and National Integration*, 54-60.

²⁹V tomto případě jsou zakázána jakákoli politická uskupení na základě etnické identity.

rasové či náboženské příslušnosti - si mají osvojit jednotnou identitu občana dané země. Učí se jednomu národnímu jazyku, historii a kultuře. Francouzské zákony rovněž zakazují identifikaci občanů na základě rasové, národní či náboženské příslušnosti.³⁰

Drbohlav doplňuje, že se očekává, že imigrantovi je poměrně jednoduše a za krátkou dobu umožněno získání občanství, práv a povinností majoritní populace, ovšem na úkor postupné ztráty mateřského jazyka a jiných specifických rysů. Takto má v ideálním případě dojít k asimilaci. Zajímavým prvkem tohoto modelu je faktor náboženství, který je cíleně odtrhnut od veřejného a politického života, a má být odsunut do soukromí.³¹ Tato zásada je ovšem těžce aplikovatelná na muslimské imigranty, kteří na základě svého vyznání neoddělují světskou a duchovní moc. Islám jako náboženství ze své podstaty není oddělitelný od politické sféry.

V modelu asimilace se tak očekává, že počínaje druhou generací již budou imigranti prakticky nerozeznatelní od původního obyvatelstva a budou mít totožná práva a povinnosti. Idea národního státu zde ze své historické tradice nepovoluje existenci formálních skupin na základě kulturních odlišností.³²

Asimilace je typickým přístupem Francie. Někdejší francouzský prezident Nicolas Sarkozy se ovšem, stejně jako zástupci Německa a Velké Británie, veřejně vyjádřil, že bezproblémové fungování multikulturní společnosti ve Francii není úspěšné a odsoudil dosavadní přístup k integraci muslimských přistěhovalců. Zajímavé je, že ač je integrační model aplikovaný Francií diametrálně odlišný od přístupu např. Velké Británie, která na rozdíl od stírání rozdílů naopak odlišnosti podporuje, Sarkozy obviňuje právě multikulturalismus z neúspěchu integrace. Vzhledem k mnohoznačnosti pojmu multikulturalismus, však Sarkozy hovoří o jiném významu.³³

Dalším přístupem k začleňování imigrantů do majoritní společnosti je diferenciovaná inkorporace.³⁴ Pojem známý také jako tzv. německý model. Někteří autoři jej mezi integrační přístupy neřadí, protože ze své podstaty představuje neexistenci integrační politiky. Vychází z principu, že imigrace je pouze dočasná vzhledem k faktu, že většina přistěhovalců představuje pracovní imigranty, kteří se

³⁰ Barša, *Politická teorie multikulturalismu*, 214-218.

³¹ Drbohlav, *Mezinárodní migrace obyvatelstva*, 25-27.

³² Stephen Castles, Peo Hansen a Carl-Urlik Schierup, *Migration, Citizenship, and the European Welfare State :A European Dilemma*. (New York: Oxford University Press, 2006), 42.

³³ viz. další podkapitola , „*Nicolas Sarkozy declares multiculturalism had failed*“ France (únor 2011). The Telegraph online, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/8317497/Nicolas-Sarkozy-declares-multiculturalism-had-failed.html> (staženo 7. 5. 2015)

³⁴ používá se též označení „diskriminační model“

dříve či později vrátí do své původní země. Stát aplikující diferencovanou inkorporaci proto předpokládá, že nemusí usilovat o začlenění přistěhovalců = integrační politika neexistuje. Zárukou dočasnosti imigrace má být omezení možnosti získání občanství a participace v politické sféře státu. Imigranti jsou vpuštěni na pracovní trh, ovšem jiné sféry občanského života jsou jim zapovězeny. Tento model je spjat především s Německem a jeho přístupem k tzv. *gastarbeitern*³⁵ v druhé polovině minulého století. Občanství je v Německu silně napojeno na etnickou příslušnost, což dokládá fakt, že k přistěhovalcům německého původu se stát staví opačným způsobem. Takoví imigranti mají okamžitý nárok na získání občanství, přestože předtím dlouho žili jinde než na území Německa.³⁶

V dnešní době Německo pomalu upouští od tohoto modelu „předstírání, že integrační politika není potřeba“ a vzdává se etnického exkluzivismu, aby umožnilo imigrantům částečnou naturalizaci a integraci. Mimo jiné také z důvodu, že Německo bývá v posledních letech jinými státy často odsuzováno za diskriminaci imigrantů. Kancléřka Angela Merkelová byla první z evropských státníků, kdo veřejně odsoudil multikulturalismus jako neúspěšný a zažehla tak mezinárodní diskuzi o ideách multikulturalismu a jejich nefunkčnosti.

Třetím přístupem k integraci je kulturní pluralismus, označovaný též jako multikulturalismus.³⁷ Na rozdíl od modelu asimilacionistického, tento tzv. britský model kulturní, sociální, etnické a jazykové odlišnosti nepotírá, ale naopak je zviditelňuje a považuje za přínos oběma stranám – jak minoritám, tak majoritě. Odlišnost minorit podporuje i po několik generací a toleruje dokonce veřejnou viditelnost a politickou participaci přistěhovalčeských skupin. Barša a Baršová uvádí, že tak jako je ve Francii subjektem integrace jedinec, tak ve Velké Británii je to tzv. „komunita“ – tedy skupina přistěhovalců se společnými etnickými, rasovými a kulturními znaky. Tyto odlišné znaky stát podporuje a bere je jako pozitivní. Tento multikulturní model umožňuje udržovat řadu neevropských zvyklostí, za podmínky dodržování základní zásady liberální demokracie.³⁸

³⁵ *Gastarbeiter* - Hostující dělník, v Německu bývá takto označována pracující síla tureckých imigrantů, kteří v 60. a 70. letech 20. století přicházeli pracovat do západního Německa. Původně bylo zamýšleno, že tito pracovníci v Německu setrvají pouze na dobu určitou, mnozí z nich ovšem zůstali.

³⁶ Barša *Politická teorie multikulturalismu*, 218; Jiří Příbáň, *Jací můžeme být*, 21-29.

³⁷ resp. politika multikulturalismu

³⁸ Barša a Baršová, *Přistěhovalectví a liberální stát*, 118-119.

Multikulturní přístup k integraci přistěhovalců vychází z idejí multikulturalismu jakožto cíle, kdy vedle sebe existují různé etnicko-kulturní skupiny založené na společných tradicích, bez toho aniž by byly nuceny vzdát se svých odlišností ve prospěch jednotné kulturní homogenizace. Komunity poskytují jednotlivcům zázemí tradičního domova a pocit bezpečí ve vztahu k majoritní společnosti. Právě tento tradičně britský model reprezentuje význam multikulturalismu jakožto praktické politiky integrace.

1.2.3 Multikulturalismus

Vzhledem k existenci několika významů je vhodné nejprve analyzovat pojem jako složeninu ze dvou slov – multi a kultura. Kultura patří mezi interdisciplinární pojmy, které mají několik definic, v závislosti na oblasti užití. Pokud bychom měli vybrat co nejobecnější definici, pak je kultura: „...celistvý systém významů, hodnot a společenských norem, kterými se řídí členové dané společnosti a které prostřednictvím socializace předávají dalším generacím.“³⁹

Abychom pochopili význam kultury v multikulturalismu, Sartori uvádí, že nejprve je potřeba porozumět tomu, čím pro multikulturalismy kultura *není*. Podle něj zde můžeme vyloučit výše zmíněnou antropologickou definici stejně jako obecné tvrzení, že kultura je něčím učeným, učením nabytým. Kultura v tomto případě může označovat nejen „kulturní tradici v obvyklém slova smyslu (například tradici židovskou, západní, islámskou nebo zvyklosti jednotlivých národů), nýbrž také identitu jazykovou, ..., náboženskou, etnickou.“⁴⁰

Podle Sartoriho má tak kultura v pojmu multi-kulturalismus zcela specifický charakter a označuje spíše určité etnikum. Pojem multikulturalismus na sebe váže existenci různorodosti kultur, jazyků a etnik, přičemž právě slovo kultura všechny tyto aspekty zaštiťuje. Výraz „multi“ lze chápat jak označení většího počtu, dá se ovšem také

³⁹ Definice kultury dle Murphyho, <http://www.mkc.cz/cz/vzdelavani-313393/multikulturni-vychova.html> (staženo 7. 5. 2015)

⁴⁰ Giovanni Sartori, *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci : Esej o multietnické společnosti* (Praha : Dokořán, 2011), 46.

pojmut jako označení rozmanitosti či různorodosti. Multi-kultura neznamená pouze informaci, že se jedná o množství kultur, ale především o kultury různé.⁴¹

Multikulturalismus je pojem, jehož jasná a jednotná definice není možná. Výraz je mnohoznačný a bývá vykládán různými způsoby.

Hirt rozděluje čtyři základní významy multikulturalismu. V prvním případě je pojem chápán jako určitá společenská situace, která je charakterizována koexistencí různorodých skupin⁴² v rámci jednoho společenského útvaru. Jedná se tedy o stav, Hirt užívá slovní spojení „společenská danost“. Vhodnějším synonymem zde pak může být „multikulturalita“. Druhým výkladem je multikulturalismus jako interdisciplinární vědecký přístup neboli způsob teoretického uchopení multikulturní situace z pohledu různých společenských a humanitních věd (sociologie, psychologie, antropologie, apod.). Tento výklad bývá označován jako „teorie multikulturalismu“.⁴³

Často se pod multikulturalismem skrývá také význam politické vize, cíle či požadavku. Cílem multikulturalismu je spravedlivé rozdělení společenských zdrojů mezi jednotlivé skupiny. Tato politická vize směřuje k ideální společenské konstelaci, která je charakterizována vzájemným uznáním a respektem. Synonymem pro tento význam může být termín „politika identit“ či „politika difference“.

Posledním významem je soubor praktických strategií a postupů. Pomocí konkrétních politických či vzdělávacích nástrojů se v tomto případě dosahuje cíle uvedeného v předchozím významu. Hirt uvádí označení tohoto výkladu jako např. „integrační politika“, „multikulturní výchova“ či „aplikovaný multikulturalismus“.⁴⁴ Právě tento význam je klíčový pro následující kapitoly této písemné práce.

Multikulturalismus jako společenská vize se poprvé objevil v USA a Kanadě v 60. letech 20. století v pozadí tzv. etnorevitalizačních hnutí. Tato hnutí požadovala politické uznání různých skupin a komunit, které spojoval etnický původ. Představitelé odmítali dosavadní „univerzalistický asimilacionismus“, který měl vést k vytvoření homogenního amerického národa. Současně však také nesouhlasili s Hnutím za lidská práva Martina Luthera Kinga, jehož vize byla rovnost všech lidí nezávisle na etnickém původu. V multikulturalismu nejde o rovnost všech lidí bez ohledu na rasu, původ,

⁴¹ Ibid., 46-47.

⁴² Skupin lišících se kulturními, jazykovými, etnickými či náboženskými rysy, apod.

⁴³ Tomáš Hirt, „*Multikulturalismus: uzavřená kapitola nebo aktuální politická vize?*“ in *Soudobá sociologie III : Diagnózy soudobých společností*, Šubrt, Jiří a kol. (Praha : Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy v Praze, 2008), 294-315.

⁴⁴ Ibid.

náboženství a jazyk; nýbrž o rovnost skupin, které rasa, původ, náboženství a jazyk spojuje. Rozdílnost mezi skupinami zde nemá být utlačena do pozadí jako irelevantní, naopak má být vyzdvížena a uznána. Hirt tuto skutečnost shrnuje takto: „Boj proti diskriminaci jednotlivců na bázi etnického či rasového stigmatu (resp. boj za občanskou rovnost a jednotu) se tak zvrátil v boj za uznání politické svébytnosti etnických skupin...“⁴⁵ Při zrodu multikulturalismu tak původní občanská práva ustupují do pozadí a jsou nahrazována kolektivními právy, která hájí etnické minority a jejich odlišnost od majoritního národa.

Na evropském kontinentu se diskuze o multikulturalismu objevila od konce 60. let., a to zejména ve Velké Británii, k čemuž docházelo v závislosti na rozpadu její koloniální nadvlády a přílivu imigrantů z bývalých držav.

1.2.4 Diskuze o multikulturalismu

Multikulturalisté se dělí na dva tábory. Jeden zastává vizi multikulturalismu v liberálním pojetí, kdy je na základě zásad liberalismu nejdůležitější hodnotou svoboda jedince a individuální rovná důstojnost. Tuto větev multikulturalismu reprezentuje např. Will Kymlicka. Druhou větví je multikulturalismus v pojetí komunitaristickém, jehož představitelem je Ch. Taylor či M. Walzer. Tuto vizi charakterizuje hodnota kolektivního dobra, nikoli morálka individuálních práv, jak je tomu u výše zmíněného liberalismu.⁴⁶

Charles Taylor, jeden z nejvýznamnějších zastánců ideje multikulturalismu, popisuje ve své eseji tento pojem jako ideální stav uskutečňování tolerance a respektu k něčemu odlišnému, cizímu. Tímto ideálním stavem je myšlena společnost, kde vedle sebe dokáží bez překážek existovat různé kultury. Základem pro uskutečňování multikulturalismu je uznání rozdílů a odlišností (jedinců, skupin a kultur). Podle Taylora je lidská identita charakterizována uznáním či neuznáním (v nejhorším případě zneuznáním) ze strany druhých. Neuznání můžeme chápat jako neprojevení náležitého respektu, zneuznání pak jako popření důstojnosti druhého. Toto neuznání či zneuznání

⁴⁵ Hirt, „*Multikulturalismus: uzavřená kapitola nebo aktuální politická vize?*“, 294-315.

⁴⁶ Barša, *Politická teorie multikulturalismu*, 70.

okolím či majoritní společností způsobuje jedincům či skupinám újmu, může být formou útlaku a uzavřít neuznaného do falešného a redukováného způsobu existence.⁴⁷

Taylor tvrdí, že k ideálnímu stavu multikulturní společnosti vede uplatňování politiky rovného uznání. Multikulturní společnost je taková, kde přistěhovalci žijící v nové zemi, jsou společensky na stejné úrovni jako původní obyvatelé = jsou si rovni. Původními obyvateli jsou zároveň uznávány jejich kulturní, etnické a jazykové odlišnosti, a jsou zohledňovány v sociální i politické sféře. Představitelé různých kultur spolu žijí v míru a bez vzájemných zneuznávajících útoků, za současného respektování a zachování politického charakteru jednotného státu. Jedná se o soubor hodnot, podporujících mezi-kulturní uznání, zanesený do politických nástrojů zákonodárných a výkonných mocí států.⁴⁸

Přijmout takovou politiku bylo v některých přistěhovaleckých státech nezbytné vzhledem k narůstajícímu počtu přistěhovalců, jejichž centra vlastní kultury leží jinde. Mohli bychom tak multikulturalismus chápat jako logický a nevyhnutelný. Taylor vysvětluje, že fakt, že jsou takoví lidé našimi spoluobčany, ale zároveň uznávají naprosto odlišné hodnoty, představuje výzvu, na kterou je potřeba reagovat. A to takovým způsobem, abychom přistěhovalcům dali najevo naše uznání a reagovali tím na jejich pocit marginalizace⁴⁹, aniž bychom dali v sázku naše základní politické názory. Touha po uznání je v dnešním světě jednou z hybných sil všeho dění a je obsažena ve všech nacionalistických snahách. Politika multikulturalismu představuje snahu nové země o zajištění pocitu uznání přistěhovalcům, stejně jako zajištění jejich rovnosti vedle původních obyvatel státu – přičemž kulturní odlišnosti musí být vždy respektovány, nikoli pozapomenuty.⁵⁰

Jestliže Taylor multikulturalismus obhajuje jako ideální přístup k existujícímu multikulturnímu stavu⁵¹, Giovanni Sartori se dá pokládat za jeho odpůrce. Multikulturalismus odsuzuje jak ve smyslu společenské vize, tak ve smyslu praktické politiky⁵². Spatřuje jej jako netolerantní, a to jak k přistěhovalcům, tak k původním obyvatelům. Multikulturalismus je podle něj projekt, který má za úkol rozhojňovat odlišnosti, segregovat jednotlivce do skupin podle společných rysů a vyzdvihovat

⁴⁷ Charles Taylor, *Multikulturalismus : Zkoumání politiky uznání* (Praha : Filosofický ústav AV ČR, 2001), 41-53.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ odsunutí na okraj společnosti

⁵⁰ Taylor, *Multikulturalismus*, 20.

⁵¹ multikulturalitě

záměrně jejich odlišnosti, čímž je de facto separuje od majoritní společnosti. Problémem je, že v multikulturalismu převládá nucené uznání a oddělování nad integrací. Tím, že se aktivně vyzdvihují rozdíly mezi jednotlivými komunitami, vrývají se nám do paměti a představují jakousi „nálepkou“, ze které je pro jedince složité se vymanit. Takoví jedinci se pak dostávají do izolace v uzavřené komunitě, což podle Sartoriho podněcuje stupňování konfliktnosti. Právě tato myšlenka je důležitá v souvislosti s bujením náboženského extremismu v uzavřených ghettech.

Kritizována bývá také Taylorova politika rovného uznání. Sartori ji nazývá spíše „politikou nerovného uznání“. Vzhledem k faktu, že v multikulturním pojetí jsou odlišnosti skupin podporovány, musí se jim například přizpůsobit některé zákony.⁵³ To už ovšem znamená ne-rovný přístup. Multikulturalismus propaguje tzv. „diferencované občanství“, které podle kritiky popírá samotnou definici občanství. Sartori uvádí, že princip rovného občanství předpokládá „neutralitu či slepotu státu vůči kulturním nebo etnickým identitám jeho lidu (demos)... Dnes začíná převládat domněnka, že tvrzení o rovném občanství je platné pouze v kontextu národního státu; jakmile se národní stát ocitne v krizi, či dokonce jedná-li se o stát nikoli národní, nýbrž multinárodní, přestává toto tvrzení platit.“⁵⁴

Čím může být politika multikulturalismu podle kritiků nebezpečná? Sartori uvádí příklad přistěhovalce, který se v nové zemi včlení do uzavřených etnických struktur se vzájemnou výpomocí a obranou.⁵⁵ Multikulturalismus, jak bylo zmíněno výše, komunity uznává a chrání. Přistěhovalec není životní situací donucen učit se jazyk, či přejímat hodnoty obyvatel nové země, protože je ve své komunitě, která mu dává pocit bezpečí a „starého domova“. Problémem přistěhovalectví ovšem není pouze kulturní odlišnost, nýbrž také počet imigrantů. Tato komunita časem dosáhne kritického počtu jednotlivců a začne se dožadovat práv na vlastní kulturně-náboženskou identitu. Své domnělé utlačovatele poté „vezme útokem“. Segregace takových komunit, ve kterých můžou nepozorovaně růst například fundamentální extremistické názory, může vést k ohrožení bezpečnosti a šíření – v extrémních případech – terorismu.⁵⁶

⁵² Jediným významem, který Sartori neodsuzuje, je pojetí multikulturalismu jako faktického stavu, který popisuje situaci ve společnosti.

⁵³ Např. přestávky na modlitbu, nošení uniforem ve školách, zahalování obličejů žen na veřejných místech, aj.

⁵⁴ Sartori, *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci*, 66.

⁵⁵ Tyto skupiny Taylor označuje jako komunity.

⁵⁶ *Ibid.*, 77-79

Multikulturalismus je často kritizován za umělou „sériovou výrobu kultur“. Kultury jsou činěny zjevnými a relevantnějšími, jsou separovány a vytváří se podhoubí pro jakousi „revoltu“. Propagovaná rovnost tak může ohrozit svobodu.⁵⁷

S návrhem řešení multikulturní situace přichází Příbáň. Akceptuje sice fakt, že občanská rovnost se musí snoubit s tolerancí etnicko-kulturních rozdílů, ale tento vzájemný vztah nemůže probíhat podle „předem stanoveného symetrického schématu“, nýbrž na základě momentální situace. Tento názor tak uznává multikulturalismus jako stav či ideální cíl, nesouhlasí však s aktivní politikou multikulturalismu.⁵⁸

⁵⁷ Sartori, *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci*, 77.

⁵⁸ Příbáň, *Jací můžeme být*, 16.

2. Britský multikulturalismus v krizi?

2.1 Integrační politika Velké Británie

Přistěhovaleckou politiku Velké Británie formovaly dva faktory – ostrovní poloha a koloniální historie. Díky ostrovní poloze byla Velká Británie vždy schopna silné kontroly hranic⁵⁹ a koloniální historie měla vliv na skutečnost, že byla převážnou část své historie spíše zemí se sklonem k emigraci, jelikož britští kolonisté se vystěhovali z Británie na nově nabytá území. Přejít z emigrace na imigraci se projevil poprvé po 2. světové válce, především přílivem přistěhovalců z Asie, Afriky a Karibiku, po rozpadu britského koloniálního impéria. Tehdy vznikl zákon o občanství⁶⁰, který byl reakcí na osamostatnění Indie a dával Indům rovná práva na vstup a pobyt na území Británie. Podobně jako v Německu nastoupili „gastarbeiteri“, i v Británii vznikl program pro mladé imigranty, který měl pokrýt nedostatek pracovních sil. V praxi ovšem byl nežádoucí příliv pracovníků z bývalých kolonií a Británie dávala přednost evropským imigrantům. Proto byla nutná změna zákona o občanství a v roce 1962 zavedla Británie imigrační kontrolu osob, v roce 1968 ji poté ještě zpřísnila a v roce 1971 zavedla zákon o imigraci⁶¹. Což ovšem nezabránilo přílivu nežádoucích imigrantů, kteří využívali dvě formy získání povolení k pobytu a práci – politický azyl či sjednocování rodin. Ve Velké Británii proto vznikly početné přistěhovalecké národnostní menšiny a bylo nutné formovat jistou politiku integrace.

Velká Británie je tradičním představitelem multikulturní společnosti, kdy se snoubí důraz na integraci s respektem ke kulturní odlišnosti. Barša datuje vznik liberálního multikulturalismu jako přístupu k přistěhovalecům do 60. let 20. století, a to na základě prosazení ideálu „rovné důstojnosti příslušníků různých kultur“.⁶²

Multikulturní integrační model vymezil roku 1966 tehdejší labouristický ministr vnitra Roy Jenkins prohlášením, že: „Integrace neznámá to, že by přistěhovalci ztratili vlastní národní charakteristiky a svou kulturu. Myslím, že v této zemi nepotřebujeme tavicí kotel... Přišli bychom tím o ten největší přínos, který z imigrace můžeme získat... Proto definuji integraci nikoliv jako zplošťující asimilační proces,

⁵⁹ Hovoří se především o době před EU.

⁶⁰ British Nationality Act, 1948

⁶¹ Immigration Act, 1971

⁶² Barša a Baršová, *Přistěhovalec a liberální stát*, 118.

nýbrž jako zajišťování rovných příležitostí s respektem ke kulturní různosti v prostředí společné tolerance.⁶³

Od 60. let pak byl multikulturalismus jako přístup k integraci přistěhovalců podporován vládami, především pak levicově-liberálními⁶⁴. Je kladen důraz především na občansko-politickou a socio-ekonomickou rovinu integrace, přičemž má být zajištěna důslednými antidiskriminačními prostředky a rovností příležitostí. Podpora začlenění imigrantů do těchto dvou oblastí je přitom nedílně spojena se současnou ochranou jejich etnicko-kulturní odlišnosti. V praxi se pak multikulturalismus projevoval ústupky a přizpůsobením se rozličným kulturním zvyklostem. Například se začaly prosazovat náboženské motlitby ve školách⁶⁵. Celkově patří školství ve Velké Británii mezi nejvýznamnější oblast aplikování multikulturalismu.⁶⁶

Na základě Jenkinsovy definice multikulturního začleňování ve Velké Británii není kladen stejný důraz na všechny tři roviny integrace tak, jak jsou představeny v první kapitole. Vyplývá z toho, že v rovině sociálně-ekonomické a občansko-politické jsou si všichni rovni = imigranti mají stejné „rovné“ příležitosti jako původní obyvatelstvo. Co se týče roviny kulturní integrace, zde je naopak klíčová ochrana (kulturně-skupinové) odlišnosti a začlenění se do majoritní kultury není státem vyžadováno.⁶⁷

V souvislosti s touto základní charakteristikou britského multikulturalismu vysvětluje John Rex tři důvody, proč by měly být chráněny etnicko-kulturní odlišnosti komunit.

- I. jejich hodnoty mohou obohacovat původní společnost
- II. dávají jedincům pocit bezpečí a skupinové sounáležitosti, a dělají prostředníka mezi rodinnou atmosférou a neosobním státem
- III. představují „mobilizovaný zdroj v boji proti diskriminaci a za rovná práva a příležitosti“⁶⁸

⁶³ Pavel Barša, „Sbohem multikulturalismu : Islámské obrození způsobuje obrat v evropských integračních politikách“ in: Lidové noviny, příloha Orientace (září 2005): 1-3.
http://is.muni.cz/el/1421/podzim2008/RLB79/um/6408260/Religionistika_a_multikulturalismus_-_text_c._1.pdf (staženo 7. 5. 2015)

⁶⁴ Labouristická strana Velké Británie je tradičním podporovatelem politiky multikulturalismu.

⁶⁵ ve spoustě britských škol začíná vyučování motlitbou (v různých vyznáních)

⁶⁶ Kromě motliteb v rámci školní docházky můžeme multikulturní přístup nalézt v přizpůsobení školních osnov etnicko-kulturním hodnotám menšin; dodržování svátků, které nejsou typicky „britské“; ohledu na odlišnosti v odívání a zahalování se u muslimských dívek, ve stravování. Rovněž se ve školství objevují přísnější kázeňské postihy za jakékoliv projevy rasismu.

⁶⁷ Barša, *Politická teorie multikulturalismu*, 225.

⁶⁸ Barša, *Politická teorie multikulturalismu*, 226.

Rex rovněž vymezuje jakousi nepsanou smlouvu mezi přistěhovaleckou komunitou a liberálním státem. Stát se zavazuje umožnit udržování jazyka a kulturních zvyků dané skupiny, a to i aktivně za pomoci uvolnění veřejného prostoru a prostředků k jejich rozvoji. Komunita se oproti tomu zavazuje k dodržování občanského a trestního zákoníku, přijímá úřední jazyk státu jako „dorozumívací prostředek“ v ekonomické a občanské sféře života a umožňuje svým potomkům vzdělání ve státním vzdělávacím programu. Pro komunitu představují tyto zmíněné „náklady“ to, co je potřeba obětovat k čerpání výhod hostitelské země.⁶⁹

V 70. a 80. letech se postupně přenáší těžiště vah z rovných práv jednotlivce na kulturní odlišnost přistěhovaleckých skupin (komunitarismus). V roce 1997 se pak k moci dostává Tony Blair, který tento směr přehodnocuje a postupně vrací důraz zpět na individualismus.⁷⁰

Na přelomu tisíciletí se vlivem globalizace objevila potřeba revize přílivu přistěhovalců a striktnější pravidla pro integrační politiku. Podnětem k novému přístupu k vyšší kontrole nad integrací menšin bylo dle Joppkeho „podobně jako ve zbývajících částech Evropy, očividné selhání integrace migrantů“.⁷¹ Ve Velké Británii se jednalo o sérii rasových nepokojů v roce 2001, ve kterých sehráli velkou roli mladí muslimští imigranti. Byla sestavena speciální komise, která měla za úkol nepokoje prošetřit. Komisioní zpráva shledala klíčové nedostatky ve vedení místní multikulturní politiky a poukázala na „uzavřenost menšinových komunit“. Ze zprávy vzešlo doporučení, aby se ustanovila integrační politika, která by měla za úkol posílit „občanské uvědomění a sdílení národnostních rysů“.⁷²

Důležitým bodem byl Zákon o občanství, imigraci a azylu (2002)⁷³, který zavedl striktní pravidla pro imigraci a přísný systém pro evidenci přistěhovalců.⁷⁴

Co se týče roviny integrace, Joppke považuje za významný bod zákona náročnější postup při udělování státního občanství, který charakterizuje zavedení jakýchsi vstupních testů, na základě kterých imigrant prokáže dostatečnou znalost

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Barša, „Sbohem multikulturalismu“, 1-3

⁷¹ Joppke, Christian, „Do Obligatory Civic Integration Courses for Immigrants in Western Europe further Integration?“ Focus Migration (září 2009), http://www.focus-migration.de/Do_Obligatory_Civic.2562.0.html?&L=1 (staženo 7. 5. 2015)

⁷² Ibid.

⁷³ Nationality, Immigration and Asylum Act, 2002

oficiálního jazyka a „života ve Velké Británii“. Součástí zákona bylo také vytvoření povinnosti složit občanský slib. Přesto však byla tato striktnější revize přístupu k přistěhovalectví mírnější, než jaký byl trend v kontinentální Evropě, protože hlavním cílem integrace zůstala především pomoc imigrantům, nikoli ochrana britské identity.⁷⁵

V roce 2002 byla také ustavena vládní strategie přistěhovalecké politiky⁷⁶, která obsahovala tři stěžejní myšlenky:

1. aktivnější role státu při kontrole a řízení migrace (secure borders)
2. humanitární závazky vůči uprchlíkům a azyl (safe haven)
3. větší důraz na integraci při současném zachování respektu ke kulturní rozmanitosti (integration with diversity)⁷⁷

Ze strategie vyplývá, že měla být zachována kulturní diverzita, ale zároveň měl být aplikován větší důraz na začlenění do „jazykové a politické kultury Velké Británie“.⁷⁸ Toto volání po částečné asimilaci mělo za následek zavedení výše zmíněných vstupních testů či slavnostních slibů při přijímání občanství.

Charakteristickým obdobím aplikování multikulturního přístupu k integraci v posledních letech je doba vlády labouristické strany⁷⁹, která na imigraci nahlíží jako na pozitivní přínos pro Velkou Británii, mimo jiné také z ekonomických důvodů. I to spatřuje Joppke jako jeden z důvodů mírnějších restrikcí ve vztahu k přistěhovalcům.⁸⁰

Multikulturalismus tak umožňuje dodržování mnoha „neevropských zvyklostí, byť pouze v rámci omezení, stanovených liberálními politickými institucemi“.⁸¹

Další pokrok v chápání multikulturalismu otevřela veřejná diskuze z roku 2004, kterou otevřel Trevor Phillips, předseda britské Komise pro rasovou rovnost. Na základě dalších nepokojů z března téhož roku, kdy mladí muslimové demonstrativně spálili britskou vlajku před mešitou v londýnském parku, Phillips uvedl, že „žijeme

⁷⁴ Barša, *Politická teorie multikulturalismu*, 113.

⁷⁵ Joppke, „*Do Obligatory Civic Integration Courses for Immigrants in Western Europe further Integration?*“, nečíslováno

⁷⁶ Zajištění hranice, bezpečné útočiště. Integrace s růzností v moderní Británii (Home Office 2002)

⁷⁷ Barša a Baršová, *Přistěhovalectví a liberální stát*, 113.

⁷⁸ Barša, „*Sbohem multikulturalismu*“, 1-3

⁷⁹ 1997-2010

⁸⁰ Joppke, „*Do Obligatory Civic Integration Courses for Immigrants in Western Europe further Integration?*“, nečíslováno

⁸¹ Například muslimským přistěhovalcům je povoleno veřejně se hlásit ke svému náboženství, je jim udělena výjimka ze zákona o zabíjení zvířat. Mezi jedno z nejdiskutovanějších multikulturních opatření patří fakt, že od roku 2007 ve Velké Británii oficiálně existují soudy rozhodující podle islámského práva šaría.

v jiném světě, než byl svět 60. a 70. let... Je potřeba potvrdit jádro toho, co je britské“.⁸² Znovu se objevilo volání po revizi pojetí integrace muslimských přistěhovalců.

Na změnu z roku 2002 navázala o tři roky později vládní pětiletá strategie pro azyl a migraci⁸³, kde se objevilo další zpřísnění imigrace, a to zejména týkající se málo kvalifikovaných imigrantů ze zemí mimo EU. Plán hovořil o faktu, že takto kvalifikovaní přistěhovalci budou do země vstupovat z nových zemí EU, což je pro Velkou Británii dostačující.⁸⁴ Zároveň vyšla nová strategie integrace etnicko-kulturních menšin, kde se nehovořilo pouze o nově příchozích imigrantech, nýbrž o přistěhovalcích druhé a třetí generace. Znovu se objevila potřeba klást větší důraz na britskou identitu a pocit sounáležitosti. Zůstává tak respektování kulturní rozmanitosti, ale zároveň se upevňují společné „britské“ hodnoty. Objevuje se zde výraz „britství“⁸⁵, které má být pro všechny povinné. Diskuze o britské identitě a nevhodnosti multikulturalismu jakožto přístupu k integraci přistěhovalců ze zemí mimo EU se opět rozhojnila po londýnských teroristických útocích v roce 2005⁸⁶, v návaznosti na šíření islámského fundamentalismu v zemích západního světa.

2.2 Selhání multikulturalismu?

Obecně se dá odklon od tradičního britského multikulturalismu, známého od konce 60. let 20. století, pozorovat od začátku nového tisíciletí, v návaznosti na stupňující se hrozby náboženského extremismu, na jehož formování v uzavřených komunitách ve Velké Británii mnozí upozorňují. Po útocích z 11/9, kdy západní svět začal v boji proti terorismu, se pozornost obrátila především k muslimům žijícím v USA a Evropě. Přirozeně se začaly objevovat obavy z islámského fundamentalismu, které se Velké Británii ještě vyostřily po tragickém teroristickém útoku v londýnském metru

⁸² Barša, „*Sbohem multikulturalismu*“, 1-3

⁸³ Kontrola našich hranic: aby přistěhovalectví bylo pro Británii přínosem (Home Office 2005b)

⁸⁴ Joppke, „*Do Obligatory Civic Integration Courses for Immigrants in Western Europe further Integration?*“, nečíslováno

⁸⁵ „Britishness“, Barša, „*Sbohem multikulturalismu*“, 1-3

⁸⁶ Londýn byl terčem teroristických bombových útoků v červenci roku 2005. Za oběť jim padlo 56 lidí (včetně čtyř útočníků) a na svědomí si připsaly dalších 700 raněných. Následné vyšetřování ukázalo, že za činem stojí britští občané, kteří vyznávají islám a jsou pod vlivem radikálních imámů (muslimských duchovních) - „*Cameron ve stopách Merkel: britský „multi-kulti“ model také selhal*“ *Multikulturalismus v Evropě (únor 2011)*. Euractiv.cz, <http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a->

v roce 2005. Na pomyslný vrchol se problém krize multikulturalismu dostal v letech 2010 a 2011, kdy se od něj distancovaly tři významné země západní Evropy – Německo, Francie a Velká Británie.

Diskuze o multikulturalismu a jeho „selhání“ ukázala, že současným problémem již není rasa/etnikum, ale náboženství. Andrea Baršová ve své stati o integraci přistěhovalců v Evropě pokládá otázku, zda je vůbec možné u náboženství znovu projednat podmínky integrace: „Copak nevyřešila Evropa náboženské války tím, že víru vytěsnila do sféry privátního života?“⁸⁷

Multikulturní krize na evropském kontinentu je bezesporu spjata především s přistěhovalci vyznávajícími islám. Islám pro muslimy není pouze náboženstvím ve smyslu duchovním, ale prostupuje do všech ostatních oblastí života. Sartori hovoří o xenofobii způsobené náboženským fanatismem muslimské kultury, která k němu ze své podstaty inklinuje. „Islámské vidění světa je teokratické a nepřipouští odluku státu od církve, tedy odluku politiky a vyznání.“⁸⁸

Samotný pojem „selhání multikulturalismu“ je velice ožehavý. Kdo a jak může hodnotit, jaká jsou kritéria toho, že něco selhalo? V tomto textu je „selhání multikulturalismu“ bráno pouze jako názor, který prosazují někteří evropští státníci. Projevy onoho selhání tak, jak je chápe David Cameron, se v další části textu snažím vystihnout za pomoci analýzy jeho klíčového projevu o integraci muslimů z roku 2011. Vzhledem k mnohoznačnosti pojmu multikulturalismus a jeho několika možným výkladům tak, jak byly představeny v první kapitole, rovněž není jasné, která forma multikulturalismu vlastně selhala. Selhal multikulturalismus jako idea, že různé kultury vedle sebe mohou bez problémů existovat v rámci jednoho státu? Nebo selhal multikulturalismus jako integrační politika předchozích britských vlád? Dalším problémem „selhání multikulturalismu“ je fakt, že se jedná o označení příliš obecné. Když se zaměříme na situaci okolo celé krize, jedná se vždy o problémy integrace menšiny, která má jeden společný charakteristický jev, a tou je muslimské vyznání. Selhal tedy multikulturalismus obecně nebo pouze ve formě integrace muslimů?

spravedlnost0/clanek/cameronvestop%C3%A1chmerkel:britsk%C3%BD%E2%80%9Emulti-kulti%E2%80%9Cmodeltak%C3%A9selhal (staženo 7. 5. 2015)

⁸⁷ Baršová, Andrea, „Integrace přistěhovalců v Evropě: od občanské integrace k multikulturalismu a zpět?“ Konference Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit (leden 2005): 1-13.

⁸⁸ Sartori, *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci*, 37

2.3 Projev Davida Camerona o radikalizaci extremismu

Po vítězství v parlamentních volbách v roce 2010 se po třinácti letech stala vládní stranou Konzervativní strana premiéra Davida Camerona. Konzervativci labouristický multikulturalismus tradičně kritizují, proto na sebe nenechaly dlouho čekat změny v nahlížení na přistěhovalectví, především pak na integraci muslimských imigrantů. Už ve svém programu strana slibovala revizi přístupu k přistěhovalectví, teprve Cameronův projev z února 2011 však rozdmýchal mezinárodní diskuzi o „krizi evropského multikulturalismu“. Cameron při příležitosti mezinárodní bezpečnostní konference v Mnichově přednesl svůj názor, že „státní multikulturalismus jakožto přístup k integraci naprosto selhal“, přičemž poukázal především na neúspěšnou integraci muslimských přistěhovalců.⁸⁹

V úvodu své řeči Cameron poukázal na nutnost rozlišovat islám jako náboženství více než miliardy lidí a islamistický extremismus jako politickou ideologii, která je podporována pouze malým procentem muslimů. Cameron sekuritizoval problém islamistického extremismu a vyjádřil silné znepokojení nad faktem, že plánování a příprava teroristických útoků mnohdy vychází z řad britských občanů – „mladých mužů, kteří následují perverzní interpretaci islámu a kteří jsou připraveni se odpálit a zabít své spoluobčany“.⁹⁰

Není tak již nadále možné bojovat s terorismem pouze za hranicemi státu, ale i uvnitř. Problémem je, že mladí muslimové druhé a třetí generace nemohou najít svou skutečnou identitu – nechápou tradiční islám praktikovaný jejich rodiči, ale ani se nedokážou sžít s „britskou identitou“, kterou podle Camerona doktrína státního multikulturalismu oslabila. Multikulturalismus dovolil různým kulturám žít „separované životy stranou od hlavního proudu“ a toleroval segregovaným komunitám chování a jednání, které se stavělo do kolize s britskými hodnotami. Premiér zmínil například problém nucených manželství, kdy jsou často mladé muslimské dívky posílány do zahraničí, aby se provdaly za někoho, koho nechtějí. Toto zásadně popírá evropské hodnoty a základní lidská práva, jak je chápe Velká Británie. Cameron upozorňuje na

⁸⁹ Kirkup, James „Muslims must embrace our British values, David Cameron says“ Politics (únor 2011). The Telegraph online, <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/david-cameron/8305346/Muslims-must-embrace-our-British-values-David-Cameron-says.html> (staženo 7. 5. 2015)

⁹⁰ Vlastní překlad Cameronova projevu: „On Radicalisation and Islamic Extremism.“ Vital Speeches International 3, no. 3 (březen 2011): 85-88. Academic Search Complete, EBSCOhost (staženo 7. 5. 2015)

fakt, že někdo může namítnout, že pokud uzavřené muslimské komunity nikomu neublíží, není důvod, aby je stát nutil se asimilovat. Jádro problému je ovšem to, že byt' se v komunitách nemusí na první pohled objevovat prvek násilného extremismu, existuje zde ideální prostředí pro formování radikalizace. Cameron ve své řeči navrhl dva postupy, jakými by se měl zásadně změnit státní přístup k integraci muslimských přistěhovalců:

- I. Britská vláda musí předejít formování extremistických ideologií, a začít je aktivně konfrontovat všemi možnými způsoby. Způsoby k dosažení tohoto cíle vidí Cameron v:
 - a) aktivnější kontrole nově příchozích imigrantů, kteří by mohli představovat potencionální šířitele extremismu (přísnější kontrola hranic)
 - a
 - b) ve větší kontrole muslimských organizací, které by mohly inklinovat k terorismu. Zde je důležitým bodem otázka silného omezení stávající státní finanční podpory neprůhledným muslimským organizacím.

- II. Na rozdíl od podporování přistěhovalců k oddělenému životu v komunitách je potřeba ustavit „nový smysl společné národní identity – otevřené pro všechny“. Cameron volá po ukončení pasivní tolerance uzavřené komunit, tradiční pro předcházející desetiletí, a místo toho chce prosadit aktivní liberalismus. Pojem „pasivní tolerance“ vyjadřuje přístup státu ke komunitám ve smyslu „dokud budete dodržovat zákon, necháme vás být“⁹¹. Tento přístup podle Camerona charakterizuje státní multikulturalismus, a projevil se jako neúspěšný. Je naopak potřeba aktivně propagovat britskou identitu a tradiční hodnoty, které by i přistěhovalci jiného etnicko-kulturního původu měli přijmout za své. Jaké jsou praktické způsoby k posilování společné identity?
 - a) Stát se musí postarat o to, aby imigranti mluvili jazykem hostitelské země.

⁹¹ „...as long as you obey the law, we will leave you alone“. Vlastní překlad: „*On Radicalisation and Islamic Extremism*“, 85-88

- b) Stát musí trvat na vzdělání přistěhovalců v otázkách společné kultury a jednotných státních osnov.⁹²
- c) Je žádoucí, aby stát postoupil některé své pravomoci na nižší úroveň a podporoval místní obyvatele z určité oblasti, aby se podíleli na společných projektech v rámci sousedství. To by mělo v lidech probouzet silnější hrdost ve smyslu lokální identity takovým způsobem, aby chtěli prohlašovat: „ano, jsem muslim, ale jsem také Londýňan“. ⁹³

Když Cameron hovoří o selhání multikulturalismu, za rovnítko přidává: „neúspěch integrace muslimů“. Projevem onoho selhání má být fakt, že integrace muslimů nebyla úspěšná. Jak se ale dá posoudit úspěšnost či neúspěšnost integrace?

⁹² Ve Velké Británii byl v roce 2011 představen program Národní občanský servis (National Citizen Service), což je dvouměsíční program pro šestnáctileté teenagery různého původu, kteří se mají naučit spolu žít a pracovat.

⁹³ Cameronův projev „*On Radicalisation and Islamic Extremism*“, 85-88

3. Integrace muslimů

Tato část práce čerpá data především z výroční zprávy Muslimské rady velké Británie z roku 2011, obsahující číselné údaje, které charakterizují životní situaci muslimů ve Velké Británii. Není-li uvedeno jinak, procentuálně vyjádřené údaje v následujícím textu vychází z této zprávy.⁹⁴

Důraz je kladen především na rovinu socio-ekonomickou a občansko-politickou, z důvodu, že zahrnují nejvíce statisticky vyjádřitelných oblastí života, které vypovídají o skutečné míře integrace.

Muslimové tvoří 5 %⁹⁵ populace v Anglii a Walesu, přičemž můžeme pozorovat nárůst z 1,55 mil. v roce 2001 na 2,71 mil. v roce 2011. Muslimská populace je početnější než stoupenci všech ostatních nekřesťanských církví dohromady. Studie také uvádí, že 47 % muslimů se narodilo ve Velké Británii. Většina muslimů (76 %) žije ve velkých městech, přičemž v Londýně tvoří 12 % veškerého obyvatelstva. Během let 2001-2010 vzrostla muslimská populace v Londýně o 19 %. V roce 2011 žilo ve Velké Británii 33 % muslimských dětí mladších 15 let, v komparaci s celkovou populací 19 % této věkové kategorie. Pouhé 4 % muslimů je v kategorii 65+, v komparaci s 16 % celkové populace.⁹⁶

3.1 *Mobilita na pracovním trhu*

Se zapojením muslimů do pracovní sféry jsou nedílně spjaty dva významné činitele, které mají na pozdější zaměstnání zásadní vliv – schopnost domluvit se oficiálním jazykem země a příležitost vzdělání. Z výsledků výroční zprávy MCB vyplývá, že angličtinu jako hlavní jazyk používá 92 % obyvatel Velké Británie. U zkoumané muslimské populace považuje angličtinu za svůj hlavní jazyk pouhých 28 %.

⁹⁴ „British Muslims in Numbers : A Demographic, Socio-economic and Health profile of Muslims in Britain drawing on the 2011 Census “ The Muslim Council of Britain (leden 2015): 8-78. The Muslim Council of Britain online, http://www.mcb.org.uk/wp-content/uploads/2015/02/MCBCensusReport_2015.pdf (staženo 7. 5. 2015)

⁹⁵ Procenta jsou v textu zaokrouhlena na celá čísla.

⁹⁶ Ibid.

Zbýlých 72 % hovoří jazykem své původní země. Zpráva rozděluje imigranty, kteří nepovažují angličtinu za svůj hlavní jazyk, do třech úrovněových skupin – „hovoří anglicky dobře nebo velmi dobře“ (45 %), „nehovoří anglicky dobře“ (22 %), „nehovoří anglicky vůbec“ (5 %).⁹⁷ Více než čtvrtina tedy nehovoří anglicky dobře či vůbec.⁹⁸

Co se týče vysokého vzdělání, výsledky zprávy se jeví jako pozitivní, protože rozdíl mezi muslimy s vyšším vzděláním a celkovou populací je minimální (24 % muslimové, 27 % celkově).⁹⁹ Zkoumaná studie rozlišuje 5 úrovní vzdělání, z čehož nejnižší je „žádná kvalifikace“¹⁰⁰. V této kolonce je procento muslimů bez kvalifikace podobné jako u vyššího vzdělání, a to 26 % (u celkové populace je to 22 %). Číslo je sice poměrně vysoké, když uvážíme, že čtvrtina všech muslimů nemá žádnou kvalifikaci, ale pozitivní, co se integrace týká, je fakt, že v horizontu deseti let¹⁰¹ se procento muslimů bez kvalifikace snížilo z 39 % na 26 %. Můžeme tedy pozorovat, že trend růstu vzdělání muslimské menšiny má příznivý charakter.

Statistiky dále uvádí, že v roce 2011 bylo na hlavní pracovní poměr zaměstnáno 358,413 muslimů (20 %), v komparaci s celkovým počtem téměř 16 mil. všech zaměstnanců (34 %). Toto číslo ovšem nespátřuji jako naprosto směrodatné, jelikož mezi ekonomicky aktivní osoby můžeme počítat i živnostníky či zaměstnance s částečným úvazkem. Po shrnutí všech těchto typů ekonomického zapojení do pracovního trhu, pak 42 % muslimů je zaměstnáno či podniká. Pokud se zaměříme na celkovou populaci, zaměstnaných či podnikajících lidí je 56 %. Zbýlá procenta jsou reprezentována studenty a osobami ekonomicky neaktivními¹⁰², z čehož nezaměstnaných muslimů je přibližně 130 000 (7 %) v porovnání s celkovou nezaměstnaností 4 % (cca 1 800 000).

Aktivita muslimů na pracovním trhu je tedy o něco nižší než u celkové populace, nejedná se však o extrémně závratný rozdíl. Významnějším ukazatelem, co se týče integrace, je spíše zastoupení muslimů ve středních a vyšších pracovních pozicích. Podle studie pracuje ve vyšších manažerských, administrativních a profesionálních pozicích 6 % všech muslimů, v porovnání s 10 % celkové populace. Alarmující je však

⁹⁷ Při studiu jazykové vybavenosti muslimských přistěhovalců nebylo možné zahrnout všechny muslimy jako jednu analyzovanou skupinu, proto se výroční zpráva opírá o znalosti anglického jazyka u dvou nejzastoupenějších muslimských etnicko-kulturních skupin – pákistánské a bangladéšské.

⁹⁸ „*British Muslims in Numbers*“, 8-78.

⁹⁹ Zajímavé ovšem je, že například indická menšina vykazuje ještě větší procento vysoce vzdělaných Indů – 45%.

¹⁰⁰ no qualification

¹⁰¹ 2001-2011

¹⁰² Patří zde penzisté, dlouhodobě nemocní a nezaměstnaní.

fakt, že celých 21 % muslimů nikdy nepracovalo, zatímco procento u celkové populace je řádově menší, a to 4 %.¹⁰³ Tento údaj vykazuje poměrně velký rozdíl, upozorňující na fakt, že muslimové, kteří nikdy nepracovali, tvoří plnou 1/5 všech muslimů ve Velké Británii. Co už je hůře zjistitelné je fakt, z jakého důvodu nepracovali – nechtěli nebo jim to nebylo umožněno? Zde se nabízí upozornit na údaj, který, dle mého názoru, s vyšším počtem lidí se statutem „nikdy nepracoval“ souvisí. V islámu je tradicí, že peníze vydělává především muž jako hlava rodiny. V západním světě, především pak u imigrantů druhé a třetí generace se ženy samozřejmě přizpůsobují větší rovnoprávnosti i na pracovním trhu, stále je však tradice, že žena je doma a stará se o rodinu, poměrně udržovaná. Procento muslimských žen, které jsou doma a starají se o rodinu, je 18 %, zatímco u celkové populace žen je to 6 %.

Ačkoli předchozí číselné údaje vypovídají o procentuálním zastoupení muslimů na pracovním trhu, nelze na jejich základě vyvodit jasné stanovisko, zda mají minority stejná práva a příležitosti k práci a nakolik je dodržován požadavek ne-diskriminace. Nechtějí pracovat nebo nemají příležitost?

V tomto ohledu je významná studie z roku 2009, kdy britská organizace zabývající se pracovními příležitostmi rozeslala na 3000 žádostí o práci na 987 nabízených pracovních pozic, přičemž životopisy zasílala pod falešnými identitami. Záměrně byla použita jména poukazující na etnicko-kulturní původ aplikanta (např. Nazia Mahmood, Mariam Namagembe, Alison Taylor). Každý z těchto aplikantů měl podobné zkušenosti a kvalifikaci, stejně jako britské vzdělání a pracovní historii. Ze studie vyplynulo, že „bílý“ aplikant poslal 9 žádostí, než obdržel pozitivní odpověď a pozvánku k pohovoru, zatímco menšinový kandidát se stejnou kvalifikací a zkušenostmi musel poslat 16 žádostí, než obdržel obdobnou odpověď.¹⁰⁴

Jiná studie o kvalifikaci napříč etnickými skupinami z roku 2014 dává klíčový význam dostupnosti vyššího vzdělání. Důležitým výsledkem studie je zjištění, že etnické menšiny mají v procesu vyššího vzdělání větší zastoupení, než „bílé Britové“. Negativním prvkem, pokud se na situaci podíváme prizmatem úspěšnosti integrace, je ovšem zjištění, že i přesto, že etnické menšiny mají větší zastoupení na univerzitách, nemají následně odpovídající zastoupení ve vyšších pracovních pozicích. Report uvádí

¹⁰³ z tohoto údaje jsou vyloučeni studenti

¹⁰⁴ Ra Rajeev, Syal, „*Undercover job hunters reveal huge race bias in Britain's workplaces*“ (říjen 2009). The Observer online, <http://www.theguardian.com/money/2009/oct/18/racism-discrimination-employmentundercover> (staženo 7. 5. 2015)

na příkladu pákistánských kandidátů, že na 100 podaných žádostech o vyšší pracovní pozici, tito obdrželi o 7 odmítavých odpovědí více než „bílé Britové“.¹⁰⁵

Aby mohl být imigrant úspěšně integrován v rámci pracovního trhu, je nezbytné mu ze strany státu poskytnout stejné příležitosti k získání zaměstnání, jako má majorita. V praxi to představuje především dobrý přístup ke vzdělání a podpora imigranta k učení se oficiálnímu jazyku. Jak bylo zmíněno výše, Velká Británie v posledních letech pořádá a financuje speciální kurzy angličtiny pro přistěhovalce, což je ukázka snahy o zlepšení integrace. Přesto stále čtvrtina muslimů ovládá jazyk špatně nebo vůbec. Kurzy nejsou povinné a záleží tak na imigrantech, zda oni sami projeví aktivitu v tomto směru a zda se chtějí nový jazyk naučit. Studie uvádí, že ve Velké Británii panuje přes 25 let stále stejný stereotyp, a to názor britské majority, že imigranti muslimského původu nevládnou anglickým jazykem dostatečně a z toho vyplývá, že Británii nevidí jako svůj „domov“. Souvislost mezi těmito dvěma aspekty je ovšem přeceňovaná.¹⁰⁶ Celých 73 % muslimů se totiž považuje za Brity a britskou národnost uvádí jako jedinou.

Pokud přistěhovalci hovoří anglicky, neexistuje v britském školství formální překážka, která by měla snižovat rovné příležitosti ke všeobecnému vzdělání. Z výše uvedených údajů vyplývá, že procento vysokoškolsky vzdělaných muslimů se příliš neliší od celkového průměru, což je známka toho, že integrace ve vzdělání je úspěšná. Nejsou známy diskriminační aspekty, které by měly muslimům bránit ve vzdělání, stejně tak se jeví, že tito imigranti mají o vyšší formy vzdělání stejný, ne-li vyšší, zájem jako celková populace.

Jakmile má přistěhovalec rovné příležitosti ke vzdělání, nic mu oficiálně nebrání být na stejné startovní čáře před vstupem do zaměstnání, jako starousedlík. Toto logické obecné tvrzení ovšem už v britském případě není zcela pravdivé. Na výše zmíněných příkladech simulovaných žádostí o zaměstnání je vidět, že zde existuje určitá forma znevýhodnění na základě etnicko-kulturní identity. Právě to může mít zásadní význam na výše uvedených procentuálních údajích, které vykazují horší zapojení muslimů do pracovního trhu, v porovnání s celkovou populací. Vyšší míra nezaměstnanosti, vyšší počet osob se statutem „nikdy nepracoval“, menší zastoupení ve

¹⁰⁵ Noden, Phillip a Shiner, Michael a Modood, Tariq, „*University offer rates for candidates from different ethnic categories*“ (2014):40, Oxford Review of Education, http://www.mcb.org.uk/wp-content/uploads/2015/02/MCBCensusReport_2015.pdf (staženo 7. 5. 2015)

¹⁰⁶ „There is a long-standing stereotype – unchanged for twenty five years and reinforced by government ministers - that immigrants generally, and Muslims in particular, lack command of English and do not regard Britain as their ‘home’. While there may be sections with limited proficiency, the issue should not be overplayed.“ Vlastní překlad, „*British Muslims in Numbers*“, 70.

středních a vyšších pracovních pozicích. To jsou ukazatele, které reflektují, že v pracovní sféře je integrace nedokonalá. Na jednu stranu existuje ve Velké Británii dobrý systém kurzů pro přistěhovalce a rovný přístup ke vzdělání, negativa však lze spatřovat v poměrně nerovných příležitostech k zaměstnání. Zde je důležitý vztah imigrant – stát – majorita. Imigrant může mít o zaměstnání zájem, stát mu zajistí rovný přístup ke kvalifikaci, majorita ovšem imigranta z nějakého důvodu nespátřuje na základě etnicko-kulturních rozdílů jako ideálního pracovníka a vzniká tak diskriminace.

Nedá se přesně odhadnout, jaké procento muslimů nepracuje z důvodu, že pracovat nechce, a jaké procento z důvodu, že mu to není umožněno. Přesto lze předpokládat, že existuje velký počet přistěhovalců, kteří se při žádosti o práci setkají s diskriminací na základě etnicko-kulturní příslušnosti. Nelze ovšem celkově integraci muslimů v sociálně-ekonomické rovině hodnotit jako zcela neúspěšnou. Rozdíly v pracovním zařazení muslimů oproti ostatní populaci nejsou tak velké, aby mohla být integrace odsouzena jako neúspěšná. Velké procento zkoumané komunity pracuje, výjimky netvoří ani pracovníci ve vyšších pozicích. Stejně tak jsou aplikovány kroky ze strany státu k zajištění rovných příležitostí. Pozorovaná diskriminace v žádostech o práci je pak produktem vztahu britské společnosti k etnicko-kulturní diverzitě aplikantů.

3.2 Politická participace

Míra politické participace je významným ukazatelem toho, zda je daná etnicko-kulturní komunita dostatečně integrovaná a uvědomuje si svou roli v rámci občanského statusu. Opět je zde na tuto problematiku nahlíženo na základě teoretické teze, že integrace závisí jak na rovných příležitostech, které poskytuje imigrantům stát, tak na ochotě a přání přistěhovalce se integrovat. Využívají přistěhovalci volební právo? Je muslimům umožněno obsazovat vysoké politické posty?

Nejvýznamnějším aspektem, který přivedl britské muslimy k potřebě vstoupit do politické sféry Velké Británie, je přirozeně jejich zvyšující se počet.¹⁰⁷ Samo o sobě to ale ještě nepředstavuje stěžejní důvod. Tím byla potřeba veřejně se bránit. Fakt, že se muslimové dostali do hledáčku západní společnosti, způsobily události jako: ropné

¹⁰⁷ Ten je způsoben jak proudícím přílivem nových přistěhovalců, tak vysokou porodností muslimů ve Velké Británii.

embargo v roce 1973, íránská revoluce 1979, etnické čistky muslimů v Bosně a války v Perském zálivu v 90. letech, teroristické útoky z 11. září 2001, války v Afghánistánu a Iráku 2003 a teroristický útok v Londýně v roce 2005. Muslimští imigranti byli společností přirozeně nuceni ke slovním reakcím k daným událostem. Nastala potřeba volit zástupce, kteří by muslimskou komunitu zastupovali a artikulovali tak jejich stanoviska. To mělo za následek vznik muslimského lobbingu, potřebu vést rovnocenný dialog s vládními zástupci a učit se, jak komunikovat s médii.¹⁰⁸

Analyzovaná studie MCB se v občansko-politické rovině zaměřuje na Anglii a Wales z důvodu největší koncentrace muslimské populace. V Anglii a Walesu bylo v roce 2011 573 volebních obvodů. Volební obvody jsou důležité z toho důvodu, že každý obvod reprezentuje jeden poslanec v Dolní sněmovně Parlamentu Spojeného království. Studie se zaměřuje na obvody, kde je populace muslimů větší než 20 %. Takových obvodů je 26, přičemž ve dvou obvodech představují muslimové mírnou většinu populace.¹⁰⁹ V hodnocení potenciálu „muslimského hlasu“ je nutné zmínit, že registrovaných voličů¹¹⁰ a voličů, kteří skutečně volí, je v muslimských komunitách méně v porovnání se zbytkem populace. Na základě dat z posledních parlamentních voleb v roce 2010 bylo registrovaných muslimů 77 %, na rozdíl od 86 % „bílých Britů“. Svůj volební hlas poté skutečně udělilo pouze 57 % muslimů v porovnání s „bílou britskou majoritou“ 70 %.¹¹¹

Zajímavým ukazatelem v občansko-politické sféře je také počet muslimů aktivních ve vysoké politice Velké Británie. Výsledky posledních parlamentních voleb do Dolní sněmovny z roku 2010 lze spatřovat jako úspěšný krok v muslimské občansko-politické integraci. Na základě výsledků těchto voleb se zdvojnásobil počet zvolených muslimských poslanců, oproti předcházejícím volbám. Bylo zvoleno celkem osm poslanců. Historicky poprvé byli zvoleni dva muslimští zástupci Konzervativní strany a rovněž tři z osmi poslanců byly ženy. Voleb se zúčastnilo přes 90 muslimských kandidátů, z toho 22 žen. Jako úspěch vidí britští muslimové také poražení Nicka Griffina labouristkou Margaret Hodge ve volebním obvodu Barking a Dagenham. Nick

¹⁰⁸Hussain Dilwar, „MUSLIM POLITICAL PARTICIPATION IN BRITAIN AND THE 'EUROPEANISATION' OF FIQH." *Welt Des Islams* 44, no. 3 (listopad 2004): 376-401. Academic Search Complete, EBSCOhost (staženo 7. 5. 2015)

¹⁰⁹Birmingham, Hodge Hill – 52 %, Bradford West – 51 %, přičemž v dalších 8 obvodech činí muslimové více než 30 % celkové místní populace

¹¹⁰Ve Velké Británii existuje povinnost se k volbám registrovat, aby poté mohl registrovaný volič dát hlas. <http://www.electoralcommission.org.uk/i-am-a/voter/registering-to-vote-and-the-electoral-register> (staženo 7. 5. 2015)

¹¹¹„British Muslims in Numbers“, 8-78.

Griffin, zástupce Britské národní strany¹¹² je známý svými rasistickými prohlášeními a šířením islamofobie.¹¹³

Muslimové se v politice mohou angažovat různými způsoby. Kromě výše zmíněné participace v existujících politických stranách¹¹⁴, zakládají rovněž alternativní politická seskupení. Například Islámská strana Británie¹¹⁵, která ovšem nezaznamenala zásadnější podporu voličů. Od roku 1992 dokonce existuje tzv. Muslimský parlament, který funguje pod Muslimským institutem a měl vytvářet politickou platformu pro minoritní debatu a formulovat muslimskou politiku. Nicméně, nikdy nezískal oficiální přístup do britského parlamentu.¹¹⁶

Významným faktem je rovněž oficiální existence různých muslimských občansko-politických organizací, které jsou zároveň plně uznávány a respektovány britskou vládou. Mezi nejaktivnější patří Muslimská rada Británie (MCB), která existuje od roku 1997 a zaštiťuje stovky organizací s různými tematickými oblastmi – vzdělávací instituce, kulturně-společenské spolky, náboženské organizace. MCB si klade za cíl ochraňovat muslimy na území Velké Británie, reflektovat pozitivní obraz islámu a vést dialog s britskou vládou. Je tak jakýmsi prostředníkem mezi muslimy a státem. Muslimskou radu pojily od začátku blízké vztahy s labouristickou stranou, která iniciovala vznik organizace, která by reprezentovala moderní muslimy a s níž by bylo možné vést dialog o otázkách náboženské diskriminace, islámském extremismu a integraci.¹¹⁷ Rada se řídí základními pravidly islámu, ale zavazuje se také respektovat státní a evropské hodnoty, vycházející ze základních lidských práv a svobod.¹¹⁸

MCB byla aktivní například v lobbování za vládní podporu nárůstu muslimů ve Sněmovně lordů, financování muslimských škol, změně anti-diskriminačních zákonů a prosadila otázku náboženské příslušnosti ve sčítání lidu.¹¹⁹

Mezi další organizace patří Forum proti islamofobii a rasismu (FAIR)¹²⁰, Muslimská univerzita¹²¹ nebo Muslimská komise pro veřejné vztahy (MPAC)¹²².

¹¹² British National Party

¹¹³ „Muslims in British Parliament Doubles, with 1st Women and Tory Muslim MPs“ Europe. (srpen 2010). Islam Today online, <http://en.islamtoday.net/artshow-229-3614.htm> (staženo 7. 5. 2015)

¹¹⁴ Muslimové tradičně sympatizovali především s labouristickou stranou.

¹¹⁵ Islamic Party of Britain

¹¹⁶ Dilwar. "MUSLIM POLITICAL PARTICIPATION IN BRITAIN"

¹¹⁷ V době vzniku MCB se labouristická strana stala vládní stranou a obě organizace tak spolu vedly úzkou spolupráci.

¹¹⁸ „Islam in the United Kingdom“ Country Profiles (2015), Euro-islam.info, <http://www.euro-islam.info/country-profiles/united-kingdom/> (staženo 7. 5. 2015)

¹¹⁹ Dilwar. "MUSLIM POLITICAL PARTICIPATION IN BRITAIN"

Občansko-politická aktivita patří k základním právům všech občanů, muslimské imigranty nevyjímaje. Všichni občasně mají právo volit své politické zástupce a k tomu mají stejné příležitosti. Ve Velké Británii existuje 26 obvodů, kde muslimové tvoří více než 20% obyvatelstva, z tohoto důvodu je žádoucí, aby byly dodrženy dva důležité faktory. Aktivita muslimských voličů ve volebním procesu a jejich zastoupení v aktivní politice. Z analýzy vyplývá, že je potřeba zaměřit se na větší participaci potencionálních muslimských voličů na politické sféře, vzhledem k nižší míře aktivity ve volbách, v porovnání s majoritou. Tato aktivita je ovšem v zájmu samotných muslimů a nemůže se očekávat, že ji bude podněcovat Velká Británie, nýbrž samotní muslimové. Možnost volit je stejná pro každého. Stejně tak je důležité, aby volení kandidáti obrátili pozornost k míře zastoupení muslimských voličů ve svých obvodech a reprezentovali tak všechny své voliče a jejich hodnoty. Což rozhodně není zodpovědnost zanedbatelná.

Zpráva rovněž upozorňuje, že ze strany voličů je potřeba vynaložit větší úsilí k tomu, aby si zejména mladí muslimští voliči uvědomili důležitost svého hlasu a své politické participace. To, že se muslimský volič registruje a následně jde aktivně volit, je důležitým signálem pro volené zástupce. Ti si poté musí být vědomi své zodpovědnosti reprezentovat a mluvit za všechny skupiny ve svém obvodu.

Co se týče zastoupení muslimů ve vysoké politice Velké Británie, lze hovořit o úspěchu, vzhledem ke znásobení počtu muslimských poslanců v posledních parlamentních volbách v roce 2010 a celkovému příznivému zastoupení muslimů v politické sféře. V občansko-politické rovině se jeví integrace muslimů spíše jako úspěšná, vzhledem k faktu, že jsou dodrženy rovné příležitosti volit své zástupce, v případě muslimů ještě zvýhodněné existencí oficiálních organizací, které se starají o dodržování jejich práv a svobod. Uznání těchto organizací ze strany státu a rovnocenný dialog s nimi je příkladem ideálního přístupu k integraci.

¹²⁰ Forum Against Islamophobia and Racism

¹²¹ Muslim College

¹²² Muslim Public Affairs Committee

3.3 Právo šaría a kulturní integrace

Kulturní rovina integrace je velmi komplikovaně prokazatelná a spíše než konkrétní údaje o úspěchu či neúspěchu kulturního začlenění imigrantů do nové společnosti ji charakterizuje samotný státní přístup k integraci. Ve Velké Británii je tímto přístupem multikulturalismus, byť se v posledních letech stává spíše faktem než cílem. Je dáno, že kulturní asimilace etnicko-kulturních skupin není, na rozdíl od socio-ekonomické a občansko-politické sféry, vyžadována a komunitám je ponecháno právo ve svých tradicích a zvycích pokračovat i v nové zemi. Důležitým dodatkem by však měla být věta – pokud to neohrožuje hodnoty Velké Británie.

Jako příklad multikulturního přístupu k integraci je zde použita problematika práva šaría, které představuje systém základních hodnot islámu. Islám není pouze náboženstvím ve smyslu duchovním, ale také jakýmsi návodem, jak se chovat i v ostatních sférách života – politických, společenských, kulturních, rodinných, pracovních a právních.

V posledních letech se právo šaría stalo diskutovaným fenoménem vzhledem k tomu, že od roku 2007 existují ve Velké Británii oficiální muslimské soudy, které podle tohoto práva soudí, a jsou respektovány státem. Právo šaría se v minulosti s britským legálním systémem rozcházelo především v otázce rodinného a dědického práva.¹²³ Vzhledem ke kolizím se proto dala očekávat postupná adaptace muslimského práva v britský právní systém. Kupodivu se ovšem nic takového nestalo a naopak nastala etapa „oficiálního začlenění muslimského náboženského práva do britského právního systému“.¹²⁴

Byla formálně ustavena možnost alternativních soudů, tzv. šariátských tribunálů. Pokud se obě strany dohodnou, že právě tento tribunál má pravomoc rozhodovat o jejich sporu, „rozhodnutí šariátských tribunálů jsou plně právně platná a mohou být vynucena krajskými a vrchními britskými soudy“.¹²⁵ Oficiálně tak nastala situace, že se muslimské právo stalo součástí britského právního systému. Zde se nabízí diskuze, zda vymáhání islámského práva britskými soudy už neohrožuje základní tradiční hodnoty státu.

¹²³ uzavírání manželství, neuznávání rozvodů podle britského práva, domácí násilí, aj.

¹²⁴ Veronika Sobotková, „Islámské rodinné právo šaría ve Velké Británii“ Digitální knihovna ZČU v Plzni (2012): 40-53. Západočeská univerzita v Plzni,

<https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/handle/11025/6281/sobotkova.pdf?sequence=1> (staženo 7. 5. 2015)

¹²⁵ Ibid.

Šariátské tribunály běžně řeší rozvodová řízení, kde se například ustavuje nezvyklá péče o děti po rozvodu, která se značně liší od britského práva. Jedním typem ustavení péče o děti je tzv. hanafijský malab, kdy chlapci jsou svěřeni do péče matky pouze na určitou dobu, a to do věku sedmi až devíti let¹²⁶, poté se mohou rozhodnout, zda chtějí zůstat u matky či u otce. Dívky jsou svěřeny matce do devíti až jedenácti let, případně do dospělosti, poté jdou k otci. Jiným typem je málíkovský Malab, kdy chlapci mohou zůstat u matky až do puberty, ale poté jsou svěřeni otci. Dívky zůstávají u matky do svatby. Pokud je iniciátorkou rozvodu žena, podle muslimského práva může být „propuštěna“ z manželství za úplatu. Výměnou za rozvod se zavazuje zaplatit manželovi odškodné, přičemž výši si stanovuje muž.¹²⁷

Rozdíly v rodinném právu jsou zřejmé zejména z hlediska islámského nerovnoprávného postavení žen. Není tak překvapivé, že právo šaría je kontroverzním tématem, které odpůrci multikulturalismu používají jako častý argument, vzhledem k neslučitelnosti islámských hodnot s britským právem. Konzervativní poslanec Philip Davies se vyjádřil, že oficiální uznání šariátských soudů povede k segregaci a bude překážkou integrace muslimů.¹²⁸ Nabízí se připomenutí Sartoriho teorie o tom, že rozhojňování a podporování rozdílů mezi muslimy a západní společností může vést k problémům, které znemožní základní ideu multikulturní společnosti – mírovou a nekolizní koexistenci různých kultur v rámci jednoho státu.

Tento příklad charakterizuje přístup Velké Británie ke kulturním rozdílům komunit. Nejen, že jsou kulturní rozdíly akceptovány a podporovány, ale dokonce začínají ovlivňovat původní britské hodnoty. Zasazení práva šaría do oficiálního britského právního systému je krokem, který právem vzbudil rozporuplné reakce a diskuze nad potřebou většího apelu na britskou společnou identitu. Existují názory, že britský přístup ke kulturní integraci byl ve vztahu k muslimské minoritě až příliš benevolentní a britský multikulturalismus tak dospěl do podoby, před kterou varoval Sartori. Do podoby situace, kdy se určitá komunita začne domáhat práv na „vlastní kulturně-náboženskou identitu a své domnělé utlačovatele nakonec vezme útokem.“¹²⁹

¹²⁶ kdy jsou sami schopni se nakrmit, obléci, očistit

¹²⁷ Sobotková, „*Islámské rodinné právo šaría ve Velké Británii*“

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ Sartori, *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci*, 77.“

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo přiblížit reálnou úspěšnost či neúspěšnost integrace a reflektovat její vztah s údajným „selháním multikulturalismu“. Selhání multikulturalismu je odsuzující tvrzení, které vyžaduje pádné argumenty a konkrétní specifikaci, která se nedá shrnout do jedné věty. Dle mého názoru však ani do jednoho projevu odkazujícího pouze na jednu z mnoha problematik integrace. Hypotéza o selhání či krizi multikulturalismu v této práci vycházela z Cameronova projevu, při kterém tento integrační přístup Velké Británie poprvé veřejně odsoudil a na nějž poté odkazovala média s alarmujícími články o selhání integrace muslimů a zhroucení multikulturního systému v Evropě.

Problém fenoménu selhání multikulturalismu spatřuji především v přílišné obecnosti tvrzení. V první kapitole je multikulturalismus rozdělen na čtyři různé významy, pod kterými je možno jej chápat. Diskutabilní je, zda dle Camerona selhal multikulturalismus jako stav nebo jako integrační přístup. Ve svém projevu totiž zmiňuje obě varianty. Selhání multikulturalismu jako stavu se nabízí vzhledem k prokazatelnému šíření islámského radikalismu v uzavřených muslimských strukturách. Cíl nekolizní mírové koexistence různých kultur v jednom státě se tedy skutečně jeví jako problematický a nenaplněný. Dá se to samé říci o selhání multikulturalismu jakožto britském přístupu k integraci? Odpověď na tuto otázku rozhodně není jednoznačná a přímá. Britský státní multikulturalismus se formoval přes čtyřicet let a prošel prudkým vývojem, stagnací a v posledních letech pomalým upouštěním od tradičního vyzdvihování a podpory etnicko-kulturních odlišností. Velká Británie se, na základě velkého počtu nově proudících přistěhovalců a sekuritizace islámského extremismu, zaměřila na větší kontrolu imigrace a zpřísnění podmínek pro získání občanství. Zároveň započala diskuze o společné britské identitě. V tomto směru se dá spatřovat částečný posun od multikulturního přístupu k asimilacionalismu, typickém například pro Francii. Na tomto odklonu je vidět, že nespokojenost s multikulturalismem se objevila dříve než v roce 2011, kdy se celá kauza medializovala.

Selhala ale skutečně integrace muslimů? Jak bylo vymezeno v první kapitole, integrace je soubor začleňovacích postupů, který souvisí se třemi rovinami lidského

života. Integraci proto nelze odsoudit jako celkově neúspěšnou, aniž by byla oblast jejího selhání specifikována konkrétněji. Problémem je zároveň fakt, že efektivita integrace se sice v několika publikovaných odborných zprávách, na základě daných ukazatelů úspěšnosti, skutečně hodnotí; jedná se však spíše o pouhý nástin stavu muslimských imigrantů v jednotlivých oblastech.

Pokud se hovoří o muslimských přistěhovalcích, i zde je problém obecného pojmenování. Muslim se může cítit být Pákistánem, Bangladéšanem, Indem, ale i Britem. Rozličnost jednotlivců muslimské komunity je skutečně široká a není vhodné všechny „házet do jednoho pytle“. Pokud je přesto zájmem hodnotit to, zda se muslimové obecně integrují v jednotlivých rovinách úspěšně či neúspěšně, nabízí se využití konkrétních kritérií hodnocení. Zde je důležitým aspektem, v teoretické části vymezený, vztah mezi imigrantem, majoritní společností a státem, kdy úspěšnost integrace závisí jak na státní podpoře začleňování, tak na ochotě imigranta být začleněn. Roli hraje také to, jak se k přistěhovalcům staví majorita.

V socio-ekonomické sféře se tato práce ve třetí kapitole zaměřila na mobilitu na pracovním trhu a s ní spojené aspekty. Zapojení do trhu práce se u muslimů skutečně jeví jako horší než u zbytku populace, s ohledem na míru nezaměstnanosti a menší zastoupení ve vyšších pozicích. Zároveň se objevují náznaky diskriminace u přijímacích řízení, vzhledem k etnicko-kulturní odlišnosti. Je však nutno podotknout, že odchylky od průměru celkové populace nejsou až tak extrémní. Místo slov „selhání“ či „neúspěch“ se nabízí v tomto případě spíše „nedokonalá integrace“. Stát dělá maximum pro to, aby byli muslimové začleněni do socio-ekonomické sféry, ať už pomocí kurzů jazyka a „britskosti“ pro přistěhovalce nebo podpoře vzdělávání. Diskriminace muslimů u přijímacích řízení je spíše otázkou vztahu majoritní společnosti k přistěhovalcům, pramenící z negativních pocitů z cizí kultury. Ty ovšem zase mohou pramenit z obav z radikalizace extremismu, který se šíří v segregovaných komunitách. Komunity jsou segregované kvůli státní podpoře zachování kulturních odlišností. Dá se proto nalézt určitý vztah mezi socio-ekonomickou integrací a negativním působením politiky multikulturalismu, ale nedá se v tomto případě hovořit o totálním neúspěchu či selhání.

Politická participace mapuje zapojení muslimů do veřejné politiky. Z údajů vyplývá, že je potřeba zaměřit se na větší participaci potenciálních muslimských voličů, vzhledem k nižší míře aktivity ve volbách. Na druhou stranu se dá integrace v této rovině označit za úspěšnou. Velká Británie umožňuje a uznává existenci různých muslimských organizací, které hájí jejich zájmy a představují prostředníka mezi nimi a

státem. Zároveň zastoupení muslimů ve vysoké politice vypovídá o absenci diskriminace na základě etnicko-kulturních rozdílů.

Na příkladu práva šaría pak byl představen britský přístup ke kulturní integraci. Kulturní integrace v multikulturalismu prakticky neexistuje, protože není žádoucí. Oficiální existence muslimského práva v britském právním systému ukazuje, jak byla Velká Británie v uznávání kulturních tradic benevolentní a jak může taková situace vést až ke stavu, kdy minorita požaduje víc a víc britského uznání své kulturně-náboženské identity. Rozhojňování odlišností, jak o nich hovoří Sartori, může vést k segregaci minorit. To ohrožuje jak mladé muslimy, kteří jsou zmatení a nedokážou nalézt svou identitu, tak i původní stát a jeho tradiční hodnoty, jak ve svém projevu zmínil Cameron. Jako řešení se nabízí, již několik let viditelný, příklon k důrazu na asimilaci a podpoře společné britské identity, bez ohledu na etnicko-kulturní příslušnost.

Neúspěch integrace muslimů je důsledkem britské politiky multikulturalismu. S touto počáteční tezí nelze souhlasit vzhledem k zjištěným faktům analýzy výzkumných kritérií. Neúspěch integrace nebyl prokázán. V socio-ekonomické rovině se integrace jeví pouze jako „nedokonalá“, nikoliv zcela neúspěšná. V rovině občansko-politické pak integraci můžeme nazvat úspěšnou. Kulturní integrace tak zůstává jedinou oblastí, která vykazuje významnější negativní známky, vzhledem k uzavřenosti komunit v minulosti podporované státním multikulturalismem. Když Cameron hovoří o selhání multikulturalismu jako integračním přístupu a vytyčuje jej jako původce šíření islámského extremismu ve Velké Británii, nelze s ním zcela souhlasit. Multikulturalismus odsoudili i Merkelová a Sarkozy, jejichž státy přistupují k integraci diametrálně odlišně. Nabízí se tedy tvrzení, že problém nebude pouze v britském integračním modelu, ale v celkové nutnosti přehodnotit novou situaci, kdy se tvář tradiční Evropy, známé z minulých století, mění v návaznosti na postupné prorůstání islámu za hranice své původní působnosti. Globalizace je ve fázi, kdy již není možné ji vědomě řídit.

Summary

The aim of this thesis was to analyze the real success or failure of integration and reflect its relationship with the alleged 'failure of multiculturalism'. Failure of multiculturalism is a condemnatory statement, which requires good arguments, and specification, which can not be summarized in one sentence. The hypothesis of a multiculturalism failure in this work was based on Cameron's speech, which then referred the media with alarming articles about the failure of the integration of Muslims and the collapse of the multicultural system in Europe.

The problem of the phenomenon of the multiculturalism failure is particularly in the fact that the statement is too general. Multiculturalism can be interpreted in four different meanings. It is questionable whether Cameron's 'failed multiculturalism' was meant as a state integration approach or as a multicultural situation. It is possible to understand the failure of multiculturalism (as a situation) as the spread of Islamic radicalism in the Muslim enclosed structures. Can we say the same about the failure of multiculturalism as the British approach to integration? The answer to this question is not straightforward. British state multiculturalism has been formed over forty years and has undergone rapid development, stagnation and in recent years, moving away from the traditional highlighting of ethno-cultural differences. Great Britain has focused on greater control of immigration and stricter conditions for obtaining citizenship. At the same time there began discussions on a common British identity. A partial shift from a multicultural approach to assimilationism can be seen.

But has the integration of Muslims actually failed? As defined in the first chapter, integration is related to three areas of human life, therefore it cannot be condemned as generally unsuccessful without specification of the area that had failed. There is an important aspect, as defined in the theoretical part - the relationship between the immigrant, the majority and the state, where the success of integration depends on the state approach and the willingness of immigrants to be integrated.

In the socio-economic sphere, this thesis focused on labour market mobility and related aspects. Muslims actually seem to be worse represented in the labour market than the rest of the population, given the high unemployment and lower representation in higher positions. At the same time there are signs of discrimination in the application

process, due to ethno-cultural differences. It should be noted however, that deviations from the average of the total population are not so extreme. Therefore, instead of the word "failure" it is preferable to use the term "imperfect integration." The state is doing its best to ensure that Muslims are integrated into the socio-economic sphere, either through language and "Britishness" courses for immigrants and support for education. Discrimination against Muslims in the application process is more about the relationship between the majority to immigrants, stemming from negative feelings from a foreign culture. A relationship between socio-economic integration and the negative effects of the policy of multiculturalism can be seen, but in this case we cannot speak about total failure.

The data regarding the political participation shows that there is a need to focus on greater participation of potential Muslim voters, due to the lower level of activity in the elections. On the other hand, the integration in the civic-political sphere seems to be successful. Great Britain recognizes the existence of various Muslim organizations that defend their interests and represent an intermediary between them and the state. At the same time the representation of Muslims in high politics testifies to the absence of discrimination based on ethnic and cultural differences.

On the example of Sharia law a British approach to cultural integration was introduced. Cultural integration in multiculturalism does not exist because it is not desirable. Official existence of Muslim law in the British legal system demonstrates how benevolent Great Britain is in the recognition of the cultural traditions. Such approach can lead to a situation where minority demands more and more recognition of their cultural and religious identity, which can lead to segregation of minorities, as Sartori is speaking about. This poses a threat to young Muslims who are confused and unable to find their identity, as mentioned in Cameron's speech.

The failure of integration of Muslims is the result of British policy of multiculturalism. This initial proposition can not be upheld. The failure of integration has not been confirmed in the analysis. The socio-economic level, the integration appears only as "imperfect" not entirely unsuccessful. At the level of civic and political integration we can call it a success. Cultural integration remains the only region that has a significant negative signs, due to the closeness of the communities in the past, supported by state multiculturalism. When Cameron talks about the failure of multiculturalism as an integration approach and identifies it as the cause of the spread of Islamic extremism in the UK, we can not fully agree with him.

Použitá literatura

Primární zdroje:

„*British Muslims in Numbers : A Demographic, Socio-economic and Health profile of Muslims in Britain drawing on the 2011 Census* " The Muslim Council of Britain (leden 2015): 8-78. The Muslim Council of Britain online, http://www.mcb.org.uk/wp-content/uploads/2015/02/MCBCensusReport_2015.pdf (staženo 7. 5. 2015)

„*Migrant Integration Policy Index III*“ British Council and Migration Policy Group, (únor 2011); 2-212. MIPEx online, http://www.mipex.eu/sites/default/files/downloads/migrant_integration_policy_index_mipexiii_2011.pdf (staženo 7. 5. 2015)

Transkripce projevu Davida Camerona „*On Radicalisation and Islamic Extremism.*“ Vital Speeches International 3, no. 3 (březen 2011): 85-88. Academic Search Complete, EBSCOhost (staženo 7. 5. 2015)

Sekundární zdroje:

Publikace

Banthing, Keath a Kymlicka, Will, *Multiculturalism and the Welfare State : Recognition and Redistribution in Contemporary Democracies* (New York : Oxford University Press, 2006), 405 s.

Barša, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu* (Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003), 347 s.

Barša, Pavel a Baršová, Andrea. *Přistěhovalectví a liberální stát : Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku* (Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2005), 308 s.

Bauböck, Rainer, „*The Crossing and Blurring of Boundaries in International Migration. Challenges for Social and Political Theory*“, in *Blurred Boundaries: Migration, Ethnicity, Citizenship*, ed. Bauböck, Rainer. (Viedeň : European Centre Vienna, 1998), 17-52.

Birch, A.H. *Nationalism and National Integration* (Londýn : Unwin Hyman Ltd., 1989), 264 s.

Castles, Stephen a Hansen, Peo a Schierup, Carl Ulrik, *Migration, Citizenship, and the European Welfare State :A European Dilemma*. (New York: Oxford University Press, 2006), 344 s.

Drbohlav, Dušan, „*Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)*“ In *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturální společnosti 21. století*, ed.Šišková, Tatjana (Praha : Portál, 2001), 17–30.

Drbohlav, Dušan a Uherek, Zdeněk, „*Reflexe migračních teorií*“ in *Sborník České geografické společnosti*, roč. 112 (Praha : ČGS, 2007), 125–141.

Hirt, Tomáš. „*Multikulturalismus: uzavřená kapitola nebo aktuální politická vize?*“ in *Soudobá sociologie III : Diagnózy soudobých společností*, Šubrt, Jiří a kol. (Praha : Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy v Praze, 2008), 294-315.

Příbáň, Jiří. *Jací můžeme být : Podoby demokracie a identity v multikulturální situaci* (Praha : Sociologické nakladatelství SLON, 2004), 115 s.

Sartori, Giovanni. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci : Esej o multietnické společnosti* (Praha : Dokořán, 2011), 146 s.

Taylor, Charles. *Multikulturalismus : Zkoumání politiky uznání* (Praha : Filosofický ústav AV ČR, 2001), 192 s.

Odborné články a studie

Ahmad, Waqar I. U. a Evergeti, Venetia, „*The making and representation of Muslim identity in Britain: conversations with British Muslim 'elites'.*“ *Ethnic & Racial Studies* 33, no. 10 (listopad 2010): 1697-1717.SocINDEX with Full Text, EBSCOhost (staženo 7. 5. 2015)

Barša, Pavel.,„*Sbohem multikulturalismu : Islámské obrození způsobuje obrat v evropských integračních politikách*“ in: *Lidové noviny, příloha Orientace* (září 2005): 1-3.
http://is.muni.cz/el/1421/podzim2008/RLB79/um/6408260/Religionistika_a_multikulturalismus_-_text_c._1.pdf (staženo 7. 5. 2015)

Baršová, Andrea, „*Integrace přistěhovalců v Evropě: od občanské integrace k multikulturalismu a zpět?*“ *Konference Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit* (leden 2005): 1-13.
http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fceb50bfa263ef/ABarsova_Integrace_pristehovalcu_v_Evrope.pdf (staženo 7. 5. 2015)

Bisin, Alberto, et al., „ARE MUSLIM IMMIGRANTS DIFFERENT IN TERMS OF CULTURAL INTEGRATION?." *Journal Of The European Economic Association* 6, no. 2/3 (duben 2008): 445-456. Business Source Complete, EBSCOhost (staženo 7. 5. 2015)

Brechin, Jessie., „A Study of the Use of Sharia Law in Religious Arbitration in the United Kingdom and the Concerns That This Raises for Human Rights." *Ecclesiastical Law Journal* 15, no. 3 (září 2013): 293-315. Academic Search Complete, EBSCOhost (staženo 7. 5. 2015)

Dilwar, Hussain, „MUSLIM POLITICAL PARTICIPATION IN BRITAIN AND THE 'EUROPEANISATION' OF FIQH." *Welt Des Islams* 44, no. 3 (listopad 2004): 376-401. Academic Search Complete, EBSCOhost (staženo 7. 5. 2015)

Heath, Anthony, and Jean Martin, „Can religious affiliation explain 'ethnic' inequalities in the labour market?." *Ethnic & Racial Studies* 36, no. 6 (červen 2013): 1005-1027. Academic Search Complete, EBSCOhost (staženo 7. 5. 2015)

Chaloupková, Jana, a Šalamounová, Petra, „Postoje k imigrantům a dopadům migrace v evropských zemích." *Czech Sociological Review* 42, no. 1 (únor 2006): 57-80. SocINDEX with Full Text, EBSCOhost (staženo 7. 5. 2015)

„Islam in the United Kingdom“ Country Profiles (2015), Euro-islam.info, <http://www.euro-islam.info/country-profiles/united-kingdom/> (staženo 7. 5. 2015)

Joppke, Christian, „Do Obligatory Civic Integration Courses for Immigrants in Western Europe further Integration?“ *Focus Migration* (září 2009), http://www.focus-migration.de/Do_Obligatory_Civic.2562.0.html?&L=1 (staženo 7. 5. 2015)

Joppke, Christian, „Multiculturalism and Immigration : A Comparison of the USA, Germany and Great Britain“, in *Theory and Society*, JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/657908> (staženo 7. 5. 2015)

Noden, Phillip a Shiner, Michael a Modood, Tariq, „University offer rates for candidates from different ethnic categories“ (2014):40, *Oxford Review of Education*, http://www.mcb.org.uk/wp-content/uploads/2015/02/MCBCensusReport_2015.pdf (staženo 7. 5. 2015)

Poole, Elizabeth, „Change and Continuity in the Representation of British Muslims Before and After 9/11: The UK Context." *Global Media Journal: Canadian Edition* 4, no. 2 (září 2011): 49-62. Communication & Mass Media Complete, EBSCOhost (staženo 7. 5. 2015)

Sobotková, Veronika, „Islámské rodinné právo šaría ve Velké Británii“ *Digitální knihovna ZČU v Plzni* (2012): 40-53. Západočeská univerzita v Plzni, <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/handle/11025/6281/sobotkova.pdf?sequence=1> (staženo 7. 5. 2015)

Články v tisku (v elektronické podobě)

„*Angela Merkel: German multiculturalism has 'utterly failed'*“ Germany (říjen 2010). The Guardian online, <http://www.theguardian.com/world/2010/oct/17/angela-merkel-german-multiculturalism-failed> (staženo 7. 5. 2015)

„*Cameron ve stopách Merkel: britský „multi-kulti“ model také selhal“* *Multikulturalismus v Evropě (únor 2011)*. Euractiv.cz, <http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost/clanek/cameronvestop%C3%A1chmerkel:britsk%C3%BD%E2%80%9Emulti-kulti%E2%80%9Cmodeltak%C3%A9selhal> (staženo 7. 5. 2015)

Kirkup, James, „*British Muslims: integration and segregation are about economics, not values*“ Immigration (únor 2015). The Telegraph online, <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/immigration/11409181/British-Muslims-integration-and-segregation-are-about-economics-not-values.html> (staženo 7. 5. 2015)

Kirkup, James „*Muslims must embrace our British values, David Cameron says*“ Politics (únor 2011). The Telegraph online, <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/david-cameron/8305346/Muslims-must-embrace-our-British-values-David-Cameron-says.html> (staženo 7. 5. 2015)

„*Muslims in British Parliament Doubles, with 1st Women and Tory Muslim MPs*“ Europe. (srpen 2010). Islam Today online, <http://en.islamtoday.net/artshow-229-3614.htm> (staženo 7. 5. 2015)

„*Nicolas Sarkozy declares multiculturalism had failed*“ France (únor 2011). The Telegraph online, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/8317497/Nicolas-Sarkozy-declares-multiculturalism-had-failed.html> (staženo 7. 5. 2015)

Rajeev, Syal, „*Undercover job hunters reveal huge race bias in Britain's workplaces*“ (říjen 2009). The Observer online, <http://www.theguardian.com/money/2009/oct/18/racism-discrimination-employmentundercover> (staženo 7. 5. 2015)

„*Sharia OK'd for UK.*“ Touchstone: A Journal Of Mere Christianity 22, no. 1 (leden 2009): 49-51. Academic Search Complete, EBSCOhost (staženo 7. 5. 2015)

„*State multiculturalism has failed, says David Cameron*“ UK Politics (únor 2011). BBC News online, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-12371994> (staženo 7. 5. 2015)

Internetové stránky

<http://www.ons.gov.uk> – Kancelář pro národní statistiky Velké Británie

<https://www.nomisweb.co.uk/census/2011> – Oficiální statistiky pracovního trhu VB

<http://www.mcb.org.uk> – Muslimská rada Británie

<http://www.mkc.cz/> - Multikulturní centrum Praha

<http://www.electoralcommission.org.uk> – Registrace k volbám VB